Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 161 (10758) | 1978 чылдың июль 12, среда | 1925 чылда гидеелеттингеН | Өртээ 2 хөп.

«САЛЮТ-6»—«СОЮЗ-29»— «ПРОГРЕСС-2»: орбитада чүк дүжүрүүшкүнү

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Орбитаның «Салют-6»—«Союз-29»—«Прогресс-2» деп артемшинчилел комплекизинин ужудуушкуну уламчылавышаан.

Владимир Коваленоктуң болгаш Александр Иванченковтуң хүн программазында «Прогресс-2» деп чүк сөөртүр корабльден чүк дүжүрери, Чер кырын дорт хайгаараары, күш-дамыр мергежилин, телерепортаж кылыры көрдүнген.

«Прогресс-2» корабльдин иштики системаларын болгаш тудуштурар белдирилин хаалчаан хынап көөр операцияларны доскаанынын соонда космонавтылар эжикти ажыткан болгаш транспорт кораблинин иштинче киргеш, Черден эккелген чүктерни база дериг-херекселдерни хынап көргешер. Хүннүн ийиги чартыында экипаж чүктерни адырып, оларны станцияның иштинче дажыр өгелээн.

Комплекстин иштинде экипаждың ажылы-биле калы Чер кырында алган черлериниң специалистери станцияның шимчедикчизиниң саваларын оларга чүүл-биле немей долдурарынга белеткелди чоруда берген. Агрегаттарның ажылын башкарарын Черден команда-биле чоруп турар.

Космонавтыларның илеткели-биле болгаш телеметриктиг информацияның сан-түңү-биле алырга, станцияның база ийи корабльдин иштинде системалар болур чогууру-биле ажылдап чоруур. Эштер Коваленок болгаш Иванченков оларның кадыкшылы эки.

Орбитаның «Салют-6—«Союз-29»—«Прогресс-2» комплекизинин иштинде ажылдың программалы чолишкиннин-биле күүсетгинин турар.

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ыңай хөгжүдер болгаш ажыктыын бедидер айтырыглар талазы-биле элээн каш доктаалдарны хүлээп арган. СЭКП ТК-ның бо чылдың июль 3-4-те бооп эрткен Пленуму ук доктаалдарны чүүлдүг деп көрген. Хүлээп алган доктаалдарның кыска допчулалын бөгүнгү болгаш дараазында номерге парлаар.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин комплекстиг механизастаарын улам ыңай хөгжүдер болгаш көдээ ажыл-агыйны бедик бүдүрүкчүлүг техника-биле хандырар талазы-биле хемчеглер дугайында

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели үүнүп ажылынга көдээ ажыл-агый ажылдарын комплекстиг механизастаарын улам ыңай хөгжүдер талазы-биле Трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуушкунунуң министерствозунуң, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң, «Сельхозтехниканың» болгаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң чугула сорулгалары кылдыр дараазында үүлдерни тодараткан:

— тракторларның болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының техниктиг деңнелин болгаш бүдүрүкчүлүүн бүгү талабыле бедидери;

— бедик бүдүрүкчүлүг тракторларга болгаш көдээ ажыл-агый машиналарынга көдээ ажыл-агыйның хереглелин хандырары;

— көдээ ажыл-агыйга тракторлар ажыглалының ажыктыын бедидерин хандырып турар көдээ ажыл-агый машиналарының болгаш чепсек-херекселдериниң бөлүүн тургузары болгаш бүдүрүлгеге шиңгээдип алыры;

— тараа культураларын, свёкланы, лённу, хөвещин тарыырын, ажаан алырын болгаш ажаан алыышкын соонда ажылдап кылырының кол-кол чорудуушкунларын комплекстиг механизастаарын доозары;

— картофель, погаалар, катчимистер, виноград болгаш өске-даа культураларны ажылдап кылырын болгаш ажаан алырын механизастаарының деңнелин улам ыңай бедидери;

— тракторларның болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезинин, техниктиг хандырылгазының шынарын экижидери, а ол ышкаш көдээ ажыл-агыйның чаа техниказын колхозтарга, совхозтарга болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа бүдүрүлгелеринге садар азы бээр үеге чедир оларны «Сельхозтехника» системазынга эптәр, таарыштырар болгаш эдиктирер талазы-биле ажылдарны организастаары;

— чурттуң бүгү хөрүн, агаар-бойдус аайы-биле зоналарынга көдээ ажыл-агый ажылдарын агротехниктиг хуусааларда доозарын, көдээ ажыл-агыйга күш-алтылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин болгаш бүдүрүн турар продукциялың бедик шынарын хандырып турар бедик бүдүрүкчүлүг тракторларның болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының парыгын үүнүп ажылын механизастаары-биле көдээ ажыл-агыйга тургузары.

1981—1985 чылдарда көдээ ажыл-агыйга ниити күчүзү 182 миллион аът күштүг 1 миллион 870 муң тракторларны, ниитизи-биле 6 миллион 950 муң тонна чүүктерни сөөртүр 1 миллион 450 муң чүүк автомобильдерин, тараа ажаар 600 муң комбайннарны бээрин көргеш. Үнүш ажылынга 17 миллиард рубль өртектиг машиналарны бүдүрүп бээр талазы-биле даалгаларны берген.

Чаа, бедик бүдүрүкчүлүг техникаларны: трактор „бир эртерге-ле технологтуг элээн каш ажылдарны хары угда кылыр агрегаттарны, хөрзүнче минералдыг чемнинчидилгелерни болгаш үнүштерниң химиктиг камгалал чүүлдерин киирер машиналарны, тараа-арыглаар агрегаттарны болгаш тараа арыглап-кургадыр комплекстерни бүдүрерин дыка көвүдедирин көргеш.

Он бирги беш чылда колхозтарга болгаш совхозтарга чаа, ооргу беш чылда бүдүрбейн турган, бирээзи-ле 8—16 тонналы чүдүрүп алгаш, хөрзүнче минералдыг чемнинчилилгелер төгер 60 муң машиналарны, картофель ажаар, боду чоруур 8 муң комбайннарны, кукуруза ажаар, боду чоруур 30 муң комбайннарны, томаттар ажаар, боду чоруур 3,6 муң комбайннарны болгаш боду чорувушаан, тавычалай кестирер 55 муң жаткаларны бээр. Колхозтар болгаш совхозтар эрозияга удур техника-биле бүрүн хандыртынган турар.

Тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарының конструкцияларының чаа хевирлерин ажылдап кылырын болгаш ам бар хевирлерин чаартырын хандырарын Трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуушкунунуң министерствозунга дааскан. Шимчедикчизиниң күчүзү 450—500 аът күштүг К-700 хевириниң чаа тракторларын, шимчедикчизиниң күчүзү 250 аът күштүг илчирбе дугуйлуг тракторларны, шимчедикчизиниң күчүзү 150 аът күштүг универсалдыг чер чарар тракторларны бүдүрүп өгелээр.

1978—1980 чылдарда тараа ажаар «Нива» болгаш «Колос» деп комбайннарны чаарты кылырын, оларның тараа бөлер эргазын тус-тузунда секундада 6,5 кг болгаш 9 кг чедирерин боттандырар, шыгы улуг зоналарга ажылдадыры-биле секундада 6,3 кг тараа эрттирер аргалыг тараа ажаар комбайннарны Красноярскиниң комбайн заводунга бүдүрерин 1980—1981 чылдарда организастаар, ол-ла үеде рис ажаар комбайннарны Ыраккы Чөөн чүкте көдээ ажыл-агый машиналары бүдүрер заводка кылыр. Чаңгыс эртерде 10—12 метр калбак черниң тараазын ажаар, азыглыг тавычалай кезер жаткаларның, тараа, бобы культуралары болгаш рис ажаар боду чоруур жаткаларның конструкцияларын ажылдап кылырын доозар болгаш оларны калбаа-биле бүдүрерин организастаар. Секундада 12 кг болгаш оон-даа хөй тараа бөлер аргалыг чаа комбайнларны тургузарын болгаш бүдүрерин планнап турар.

Көдээ ажыл-агыйга хереглээр тускай машиналарны ажылдап кылыр база 1981—1985 чылдарда оларны бүдүрер эргежок чугула күүлерни тургузар талазы-биле даалганы Автомобиль үлетпүрүүнүң министерствозунга берген.

1981—1985 чылдарда үнүш, мал ажылын болгаш мал чеми бүдүрерин механизастаары-биле тракторларның база көдээ ажыл-агый машиналарының артык кезектери-биле көдээ ажыл-агыйны хандырар талазы-биле чогуур даалгаларны доктааткан.

Селекция-үрезин машиналарының конструкцияларын ажылдап кылыр, бүдүрүлге күүлерин тургузар болгаш ажылгалга киирер база оларны калбаа-биле бүдүрерин шиңгээдип алыр талазы-биле хемчеглерни боттандырарын Трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуушкунунуң министерствозунга, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, «Сельхозтехникага» дааскан.

Машиналарны айыткан хемчээлдерге бүдүрерин хандырары-биле чаа заводтарны тударын, а ол ышкаш машина тудуушкунунуң министерстволарының ам ажылдап турар бүдүрүлгелерин чаартырын көрүп турар.

Трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуушкунунуң министерствозунуң бүдүрүлгелериниң бүдүрүлге бааазын хөгжүдери-биле он бирги беш чылда 5,5 миллиард рубль хемчээлдиг капитал салыышкынын үзүп бээр.

ССРЭ-ниң Күрпланы болгаш үлетпүр министерстволары Трактор болгаш көдээ ажыл-агый машина тудуушкунунуң министерствозунга бээра-биле автоматтыг шугумнарны, тускай болгаш уникалдыг станоктарны, дарган-пресс, шуйкулга болгаш өске-даа дериг-херекселдерни, а ол ышкаш электротехниктиг, резина-техниктиг кылыгларны, авточүдүрүкчүлерни, турбокомпрессорларны, электрилиг шимчедикчилерни, эки шынарлыг, идегелдиг болгаш үр үеде ажылдаар өске-даа комплектилээр кылыгларны бүдүрерин 1982—1985 чылдарның план төлевилелдеринге көөр.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларында

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ СОРУЛГАЗЫ

Июль 10-да Москвага РСФСР-ниң Дээди Совединиң тудуг болгаш үлетпүр тудуг материалдарының база чурттарга-коммунал ажыл-агый болгаш чаагайжыдылга талазы-биле комиссияларының каттышкан хуралы боон эрткен. Чурттарга бажыңнары болгаш культура-амыдырал объектилерин тудар талазы-биле беш чыл планын Рязань база Смоленск областарда планчаар күүседнин турар дугайында айтырыгны чугаалашкан. Хуралды депутаттар А. П. Блохин болгаш А. Е. Щербаков олар даргалап эртирген.

Бо беш чылда Рязань болгаш Смоленск областарда чаа районнарны тударының болгаш хоорайларның эрги кезиин чаарты тударының талазы-биле улуг программаны боттандырын турар. Чурттарга бажыңнарының иштики чаагайжыдылгазының бедик деңнелин чедип алган. Чонга көргүзүп турар коммунал эчы-дузазының хемчээлин дыка өскен. Газ, суг, чылыг дамчыдылгазын, канализацияны хөгжүдериниң комплекстиг схемазын ажылдап кылган. Хоорайларның болгаш суурларның архитектурлуг наасталгазын өкижиткен.

Көдээниң чурттакчылыг черлерин чаагайжыдар ажылдарны кадбартып турар. Чурттарга бажыңнарын ажыглаарынга таарымчалыг кылдыр тудуп турар. Дыка хөй колхозтарның болгаш совхозтарның төп суурларын оларның чингине планнарынга дүүштүр кылып, чаа магазиннерни, столоваяларны, хандырылга бажыңнарын, кино театрларны, клубтарны туткан.

Чурттарга бажыңнары болгаш культура-амыдырал объектилери тударының темпизи Рязань болгаш Смоленск областарда беш чыл даалгазында хожудан турарын депутаттар база демдеглээн. Тудуг организациялары бүдүрүлгеде бар күүлерни чедир ажыглаваан турар. Долузу-биле эптээр тудугуңуң деңзигүүрү четпес. Капитал салыышкынарын чашканнаар, тудугуңуң норма-хуусаазын узадыр, объектилерни чылдың квартал аайы-биле дужаавас чоруктар бар. (СЭТА).

МӨҢГЕ НАЙЫРАЛ

Июль 10-да Москвага Моолга улусчу революциялың 57 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хурал болган.

Хуралдың президиумунга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, СЭКП ТК-ның секретары Ф. Д. Кулаков, СЭКП ТК-ның секретары К. Р. Русаков болгаш өскелер-даа олурушкан.

Оларның-биле кады МАРН ТК-ның кежигүү, МАР-ның харылзаа министри Д. Готовка баштакан найыралдың болгаш тайбыңның моол организациязының болгаш моол-совет найыралдың ниитилелиниң делегациязы база олурушкан.

Саналг берип түве чугаалаан, СЭКП МХК-ның секретары Л. А. Борисов, совет-моол найыралдың декадазы Совет Эвилелинде эгелээн.

(СЭТА).

Ниитиниң малынга чем белеткелинче бүгү күштү мобилизастаар

БҮГҮ КҮШТҮ—МАЛ ЧЕМИНЧЕ!

«Мал ажылыдан бистиң алыр деп турар бүгүле түүлдериве—хөй эзт, сүт болгаш өске-даа продуктулар — хамыктың мурнунда мал чемнериниң, харын ялзы-бүрү болгаш бедик шынарлыг чемнериниң четчиринден хамааржыр» деп, СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунга илеткелинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Бо чылын республиканың совхозтары 164,5 муң тонна сигенин, 52 муң тонна сенажты, 400 муң тонна силосты, 8700 тонна витаминниг сиген далганын болгаш 8000 тонна будук-бүрүнү белеткеп алыр ужурлуг. СЭКП обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа хүлээп алган доктаалында ниитиниң малынга чемнер белеткээринче июльдуң бирден эгелеп массалыы-биле киреринн айыткан болгай. Көдээ ажыл-агыйда бир чугула кампания—мал чемнерин белеткээри эгелээнден бээр он ажыг хонуктар эртип турар. Ам байдал кандыгыл? Бо чылдың июльдуң 10-да медээден алырга, ниитизи-биле республикада 682 тонна сиген, 884 тонна сенаж, 495 тонна витаминниг сиген далганы, база-ла он хире будук-бүрү белеткелткиген. Хуу-биле алырга, мырыңай шоолуг эвес болуп турар. Түс-түс районнардан Таңды 227 тонна сигенни, (0,7 хуу), 840 тонна сенажты (0,6 хуу), Улуг-Хем 199 тонна сигенни, 22 тонна сенажты белеткээн. А арткан районнарның ажыл-агыйлары бо эң чугула кампанияже чаа эгелеп кирин турар азы ам-даа соңгаарладып турбушаан.

Таңды районда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Революцияның чадбыыжы», Тока аттыг, «Коммунизмниң херели» совхозтар мал чемниң белеткелин элээн бедик темпилиг чорудуп эгелээн. Чиизээ, ниитизи-биле районда белеткээн 184 тонна витаминниг сиген далганының 100 тонназы чаңгыс-ла ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозка онаажып турар. Ында сигенни кезери биле АВМ агрегатче сөөртүп дажыглаарын үзүктелишкин чок кылдыр оргапизастаан. Далган кылыр агрегатты база эки аайлап таарыштырган. Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» совхозта витаминниг далган кылыр АВМ агрегат үзүктелишкин чок ажылдан эгелээн.

Мурнакчы ажыл-агыйларның чижээнден алырга, мал чеми бүдүрериниге баш удур белеткенин, ону организастыг эгелээн черлерде ажыл-херек багай эвес болуп турар. Чугула кампанияны организастыг, массалыг эгелээриниге бүгү-ле чүве ажыл-агыйларның удуртукчуларынын, специалистериниң, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының дээштиг ажылындан, оларның мобилизакчы ролюндан хамааржыр.

Ындыг турбуже, чижээ, Каа-Хем районда «Бүрен», «Улуг Октябрь», СЭКП-ниң XXV съездиниң аттыг совхозтарда мал чеми белеткээринге хереглээр техника ам-даа белен эвес. Сиген, витаминниг далган белеткээр звенозар, бригадалар ажылче четче үнүп шыдаваан. «Россия» совхозтуң удуртукчулары мал чеми белеткээрин мырыңай уткан хевирлиг болуп турар. Бо ажыл-агыйда амга чедир-ле сиген кезер техника септеттинмээн болгаш сиген шөлдеринче чаңгыс-даа агрегат үнмээн.

Бо үстүнде адаттынган болгаш өске-даа ажыл-агыйларның мал чеми белеткээринче ам-даа кирбээнин чүнүп-биле тайылбырлаарыа? Азы оларның девискээринде сиген үнмээн бе? Чок! Кезин болур сигенниг черлер бар, будук-бүрү-ү-даа, витаминниг далганы-даа бүдүрүп болурунуң аргазы бар. Кол-ла чылдагаан чүдел дээрге, ол ажыл-агыйларның удуртукчуларының, ында парткомнарының, профэвилел болгаш комсомол организацияларының бо эң чугула кампанияже кошкак кичээнгей салып, бүгү күштү олче мобилизаставаанында-дыр.

Каңдаашкын болган ужурунда, хөй тараа, сиген шөлдерин каткан. Ынчангаш мал чемнерин белеткээринге дыка нарын байдал республикада тургустунун турар. Ону барымдаалап көргеш, СЭКП обкомунуң бюрозу бүгү күштү мал чемнерин белеткээринче мобилизастаар, хоорайларның, районнар төптериниң, суурларның бүгү чурттакчыларын, албан организация черлерин ол бирги чергениң чугула ажылынче хаара тудар деп шиитпирлээн. Ам сорулга болза, бо чугула кампанияга бүгү күштерни, техниканы төп ажыглап, ажылды билдилии-биле үзүктелишкин чокка организастаары, чем белеткээриниң бүгү-ле болдунар аргаларын ажыглаары, чаңгыс-даа хүн озалдавайн бүгү ажыл-агыйларны олче массалыг киирери болур. Сиген белеткеп турар түс-түс звеноларга, бригадаларга, витаминниг далган бүдүрүп турар агрегаттарга тодаргай онаалдаларны берген, ону күүсеедир хуусаазын ылаптыг айтыр болгаш боттандырарын шыңгыы контрольга алыр херек. Малчын бүрүзү-ле бодунуң күжү-биле 15 тоннадан ээзээ эвес сигенни белеткеп алыр онаалданы берге чогуур. Мал чемниң белеткелиниң бо изиг түүлүк үеанинде суурларга чаңгыс-даа кижи оон дашкаар турбас ужурлуг. Дыштанылгада турар сургуулдарны, өөреникчилерни база-ла чем белеткээринче мобилизастаар херек.

Суггаттыг черлериниг сигенин ажаан алган дораан-на, ол участоктарны дораан суггарарын организастаары эргежок чугула. «УТКА 25 чылы», «Күш-ажылдың хостуу», Тока аттыг совхозтар хөй чылдыг сигенперни ажаан ал-ла ол черлерни дораан суггарын эгелээн. Өске ажыл-агыйлар база ынчаар кылыр херек.

Эрткен чылдарның практиказындан адырга, чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары «сиген үнмээн-дир» дээш, болдунар аргаларны ажыглавайн, анаа олурар чоруктар тургулаан. А херек кырында буга-сумун унунда, оруктар кыдыында, хараганнар аразында, арыглар иштинде оймактарда, хемнер ортулуктарында терең сиген сүстүп чыдар болгай. Ам шак ындыг ажыл-агыйжы эвес чорук-биле канчап-даа эптежип болбас. Сиген-не үнген черден ону ажаан алыр кылдыр, ажылды шак ынчаар организастаар херек. Сигенни эки үнмээн суггаттыг черлерни ам-даа эки суггарарын хандырар. Суггаттыг черден аргалыг-ла болза, ийи кезиидени алыр сорулганы салыр.

Сиген кезер чери чок районнарның ажыл-агыйларын өске районнарның девискээринден мал чеми белеткеп алыр кылдыр хуваган. Ынчангаш ажыл-агыйларның удуртукчулары сиген кезери-биле айтыртын алган черлериче бригадаларын доп-дораан чорудар, аңаа ажылдаар кижилериниң амыдыран-чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар ужурлуг.

Бо чугула кампанияның үезинде парткомнарның полит-массалыг ажылының төвү сигенчилериниң турлагларынче шилчээн турары чугула. Чогум-на мал чемниң белеткелинде ажылдап турар кижилериниң ортузунга тайылбыр-массалыг ажылды күштелдирер, СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче оларны мобилизастаар херек.

«МАЛ АЖЫЛЫН ЧЕМНЕР-БИЛЕ ХАНДЫРАРЫ ДЭЭШ КАДРЛАРНЫҢ ХАРЫЫСАЛГАЗЫН БЕДИДЕР ХЕРЕК. ОЛ „КӨРГҮЗҮГ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙГА АЖЫЛДЫ ҮНЕЛЭЭРИНИҢ ЭҢ-НЕ ЧУГУЛА БАРЫМДААЛААР ЧҮҮЛДЕРИНИН БИРЭЭЗИ БОЛУР ҮЖУРЛУГ» дээн. СЭКП ТК-ның июль Пленумунга илеткелинге эш Л. И. Брежнев айыткан. Бис ону хажык чокна удуртулга болдурар ужурлуг бис.

Партиянның шиитпирлерин амыдыралга

АЖЫЛ-ХЕРЕК-БИЛЕ ХАРЫЫЛААР

СЭКП ТК-ның июль (1978 чыл) Пленумунга «ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдер дугайында» СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткелин болгаш ол Пленумнуң доктаалын бүгү черлерде ажылчы чоннар аажок улуг сонуургал-биле таныжып, политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрүүшкүн-биле уткаан.

КАА-ХЕМ. «Кызыл тук» совхозка ажыл эгелээр мурнуу чарыында ажыл-агыйда парторгапизация секретары М. С. Саннал ТК-ның июль Пленумнуң материалдарын ажылышчилерге таныштырган. Партияның ленинчи аграр политиказының ужур-утказын, ону боттандырар талазы-биле партияның чорудуп турар хөй таладыг, шудургу ажыл-чорудулгазының дугайын совхозтуң ажыл-херектери-биле сырый холбаштыр чыылганнарга ол чугаалап берген.

Аңаа мал чеми белеткээр мурнакчы бригаданың бригадири Т. С. Салчак сөс алгаш: —Партияның аграр политиказын изии-биле чүүлдүгүнүп тур бис. Көдээ ажыл-ишчилер дугайында партияның ада сатыш салыышкынын телептиг күш-ажылывыс-биле харыылаар бис— дээн. Оон удуртуп турар бригадазы ниитиниң малынга четчир санныг чемни белеткээр дээш бедиткен хүлээлгени ап, бо хүннерде күүсеннишкиниг ажылдап турар. Ыланғыя кукурузаның бир гектардан-на 198 центнер ногаан массаны алырын бригада шиитпирлээн.

ТАҢДЫ. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң машина-трактор мастерсказынга июль Пленумнуң материалдарын таныштыр хурал ажок бедик көдүрүүшкүнүүр эрткен. Аңаа чолаачы О. А. Васильев түве чугаалаан:

—Бистиң партиявыстың Төп Комитединиң Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде көдээ ажыл-агыйның ажылышчилериниң мурнунга ажок улуг чаа-чаа сорулгаларны салган. ТК-ның ол Пленумнуң шиитпирлерин күүсеединге ажыл-ишчи бүрүзү төлептиг үүүн киирер дээш эрес-шудургу ажылдаарынче эш-өөрүн ол кыйгырган.

Пленумнуң шиитпирлеринге сорук кирген районнуң ажылышчилериниң ортузунда планныг онаалданы хуусаа бетинде күүседир дээш чарыш идепкейлиг калбарып турар. Ыланғыя «Коммунизмниң херели», «Революцияның чадбыыжы» совхозтарның, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының коллективтөри эки көргүзүглерин чедип алган. «Коммунизмниң херели» совхоз бо чылдың бирги чартыында эзт бүдүрер планын 132,4 хуу, сүтүүн— 125,4 хуу күүсеткен. Дуржулга станциязы эзт бүдүрер планын 242,2 хуу күүсеткен. Ол бедик түнелдер бо коллективтерде ажыл-ишчиниң күжениишкиниг ажыл-ижиниң түңелинде чедип алдыңган.

«Коммунизмниң херели», «Россия» совхозтарда, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязында болгаш районнуң өскедаа коллективтеринде партия организациялары СЭКП Төп Комитединиң июль Пленумунуң материалдарын чоннуң кижи бүрүзүнге чедир, хаңдыр тайылбырлап пропагандалаар ажылды улам калбартып, маңаа холбаштыр агитаторларның, лекторларның, политинформаторларның ажылын улам идепкейжиткен.

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНДАН, ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДАН БОЛГАШ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕН

СЭКП Тыва обкому, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели 1978 чылдың июль 10-да 61 харылында 1938 чылдан бээр СЭКП кежигүү, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты, Совет Эвилелинин Маадыры, эвилел чергезиниң персоналдыг пенсионери

Чургуй-оол Намгаевич ХОМУШКУНУҢ

мочээнин ханы кажыдал-биле дыңнадым тур.

СЭКП Тыва обкому | Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму | Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели

Партийжи амыдырал

ЯНЗЫ-БҮРҮ АРГА-ХЕВИРНИ АЖЫГЛААШ...

Коммунистер-биле, ылаңгыя партия кежигүнүне кандидаттар-биле кижизидилге ажылында чамдык эки дуржулга районнуң парторганизацияларында бар апарган. Ылаңгыя коммунистерниң тус-тузу-биле ажылче кичээнгейни бисте күштелдирген. Партийжи даалгаларны канчаар күүседип турарын хынап, од талазы-биле отчёттарны, дыңнадыгларны партия хураларларына ап, коммунистер-биле эпхуузунуң беседаларын кылып, ол беседа үеэзинде ажыл-ишке, боттарының сорулгаларын тодарадырыңга, тускай мергежилин бедидеринге дузалап, оларның бүдүрүлгечи болган хой-ниитичи идепкейин, идейполатиктиг озуңдеин доктаамал сонуурган турар.

«Парыч» совхозта партком бо талазы-биле багай эвес дурааулганы чедип алган. Партийжи даалгаларны коммунистерниң канчаар күүседип турарының дугайында айтырыгны хуралга бо чылдың апрельде дыңнаан. Аңаа тускай илеткел кылбайн, партийжи даалгаларын ак сеткилдиг, идепкейлиг күүседип турар коммунистерни, а ол ышкаш даалгаларын кошкак күүседип турарларны тус-тузунда дыңнаан. Аныяк коммунистерге ол хурал өөредиглиг болган. Дуржулгалыг хойжу, хоочун коммунист С. Мижиттиң дыңнадыын коммунистер ханы сонуургал-биле дыңнаан. Партбюровуң доктаамал-даа, түрдаа даалгаларын ол ой-шаанда күүседип келген, идепкейлиг коммунист. Хойжу бригадада агитатор болуп, партиялың чалбыыштыг сөстерин хойжуларга ой-шаанда чедирип турар. Мал санаашкыны, кышка белеткел, мал чеминиң белеткели, малдың чаш төлүн менди ап, дорунтурары ышкаш сезонуут ажылдарга кезээде мурнуку одуругларга чоруп келген. Бо хүндүткелдиг хойжу ажыл-агыйда четпестерни чайладыр талазы-биле тодаргай санал-оналды киирип, ооң күүселдеин дээш туржуп турар. Ол хуралга С. Мижит коммунистерниң тус-тузу-биле ажылда, ылаңгыя аныяк коммунистерниң партийжи даалгаларны күүседип турарында бар четпестерни илередип, парткомну чоптүү-биле шугумчүүлээн.

Ол-ла хуралга № 1 хойжу бригаданың партбөлүк организаакчызы Ч. Пар-оол коммунист бүрүзү-биле ажылдың дуржулгазын база чугаалаан. Партбөлүк коммунистерни кожа бодаңнарда хойжуларга хувааган. Олар кожаларының ажыл-ижин доктаамал хайгаарап, боттуг дузаны чедирип турар. Бо бүгүнүң түңнелиндеында малдың хорамчазы кызырып, ооң чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле көргүзүү бедээн. Партбөлүкте аныяк коммунист Н. Идам чүгле бодунуң бодаңында малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле хүлээлгезин күүсткен эвес, харын кожазының хүлээзге күүседиринде боттуг дузаны чедиргеен.

Совхозтуң № 4 хойжу бригадазында коммунистерниң хой кезин СЭКП Уставының негелделеринде дүүштүр ажылдап, партийжи даалгаларын идепкейлиг күүседип турар. Ында партбөлүк М. Дембээ, С. Яндак оларны бригадада агитатор кылдыр быжыглаан. А коммунист Н. Күнчүн дуржулгалыг дагдыыкчыларның бирээзи болуп, партийжи даалгазын ак сеткилдиг күүседип турар. Бригаданың хойжулары коммунистерниң үлегерин эдерин, беш чылдың планныг опаалдаларын күүседир дээш кызымаккай ажылдап турар. Бо коллектив районнуң хойжу бригадаларының аразында чарышка эки көргүзүүлерни чедип ап турар.

Нарыныңың коммунистериниң аразында суурнуң хереженнер чөвүлелиниң даргазы Д. Нурзат, школада төрелдер комитединиң даргазы А. Дугер, № 3 хойжу бригадада комсомол эге организациязының секретары аныяк коммунист Д. Шактар, пропагандистер Б. Кунгаа, О. Түмен, М. Бижек, агитаторлар З. Чамыян, М. Нам-оол, А. Маажый дээш өскелер-даа партийжи даалгаларын идепкейлиг күүседип, чонуң хүндүткелин чаалап алганнар. Партия организациязының үчёдунда 59 коммунист бар. Оларның хой нуруузу материалдыг бүдүрүлгеде хаара туттунган: 23-ү хойжу, 11-и механизатор, 8-и көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери болган бригадирлер. Оларның кижи бүрүзү, доктаамал партийжи даалгалыг, 12-зи партия эге организацияларының секретарьлары болган оларның оралакчылары, партбодуктер организаакчылары. Коммунистерниң хой кезин пропагандистер, политинформаторлар, агитаторлар.

Коммунистерниң апрель айда эрткен хуралынга шугумчүлелдиг саналдарны совхозта партком кичээнгейге ап, коммунист бүрүзүнүң партийжи даалгазын канчаар күүседип турарының анализин кылган. Партийжи даалгаларын кошкак күүседип турар коммунистер К. Сундуй, К. Нордуп, С. Бугаанчып, М. Куусун, Б. Сакты оларның тус-тузу-биле эш-хуузунуң беседазын кылып, хамаарышкан бригадаларында партия эге организацияларының хуралдарына дыңнадыгларын алган соонда, олар ооң чогуур түңнелдерни кылган.

Эрзин райпозунда партия организациязы (секретары А. Соян) коммунистериниң кижи бүрүзү-биле ажылды багай эвес тургускан. Ылаңгыя СЭКП Уставының негелделерин хажыдын, партийжи даалгаларын уттуптар чамдык коммунистер-биле беседалар кылып, шыңгыы чугаалажып, бюро болгаш партия хуралдарына отчёттарын, дыңнадыгларын үргүлчү ап келген. Коммунистер ооң чогуур түңнелдерни кылып турар. Чижээ, аныяк коммунист чолаачы Д. Маадыр-оол политбилим чаныс, хой-ниити ажылынга киржилгези кошкак турган. Ону эдер дээш каш удаа беседалажып, ооң дыңнадынын алган. Амгы үеде ол мурнакчыларның одуруунда киргеен. Бо коллективте хаваан ажаакчызы коммунист Дурмаанын ажылга харыысалга чок, арагага хандыыр чоруу мурнуку чылларда турган. Ону эдери-биле партия эге организациязы шыңгыы контрольга алган, ооң-биле тускай ажылды чорудуп келгениден ук коммунист ооң чогуур түңнедди үндүргеш, ам эки ажылдап чоруур. Бо партия организациязы аныяк коммунистерниң дыңнадыгларын хуралдарга үргүлчү ап турар.

Чижээ, партия кежигүнүнге кандидат Д. Дажымбаның кандидат стажын эрттирип турар үеэзинде партия кежигүнүнге киреринге канчаар белеткеин турарының дугайында дыңнадынын алган. Аңаа тодаргай даалгаларны берген болгаш ооң күүселдезин шыңгыы контрольга алган. Ол ышкаш аныяк коммунистер Н. Нурзет, Ю. Дарыма оларның партийжи даалгаларны канчаар күүседип турарының дугайында дыңнадыгларын алгылаан.

«Мөрен» совхозта партия организациязы (секретары Ш. Ооржак) коммунистер-биле тус-туста ажылды элээн экижиткен. Ылаңгыя партия Уставының негелделерин хажыдын, арагага хандыкшып, харыысалга чогу-биле совхоз бүдүрүлгезинге когарал чедирген коммунист Ы. Чамзырың, арагалан, хой-ниитиниң корум-чурумун үреп турган механизатор коммунистер Б. Шоомбул, Ч. Мөнге оларбиле ажылды дээштир чоруткаының түңнелинде оларның четпестерн эттинген.

Коммунистерниң тус-тузубиле ажылды күштелдиреринге холбаштыр чамдык үүлдер кылдыжаажок ам-даа четпестер бисте барын чугаалаар апаар. Райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелелиби Тес-Хемниң ыяш ажылагый участогунуң Эрзин салбырының каттышкан партия организациязы мурнунда секретарлан турган У. Сааның коммунистерден негелде чогуунуң, боду төлеп чок мөзү-шынарын көргүзүп турганының түңнелинде эге организацияның коммунистериндеп чамдык кижилер чурум үреэни дээш партия талазыбиле хемчег алдыртган. Ол ышкаш районо эргелекчизи турган Ф. Аракчаа, өрт черинин инспектору турган К. Лодуп олар харыылап турган коллективтериниң сан-хөөзүнге хажыдыышкынарны болдуруп, акша-хөрөнгини боттарыңа шиңгээдип ап турганы дээш партийжи хүрээленден үндүрткеш, кеземе харыысалгазынче киргеен. Үстүнде чижектер дег шыңгыы четпестер-биле чогуур ойүнде шиитпирлиг демиселди чорудар херек. Коммунистерниң авангардчы ролюн каяа-даа улам бедидип, оларның тус-тузу-биле ажылды СЭКП-ниң XXV съездизиниң негелделеринге дүүштүр тургузары — районда партия организацияларының чугаа сорулгазы болур.

СЭКП ТК-ның чоокта чаа эрткен июль Пленумунга бо айтырыгже база улуг кичээнгей салдынган. СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң аңаа илеткелинде мынча дээн: «Коммунист бүрүзү кызымаккай күш-ажылдың үлегер-чижээн көргүзер, мергежилдиг организаакчы, мурнакчы дуржулганың вептередикчизи боор, ниити ажыд-херек дээш, коллективке кызымаккай найыраалдыг болгаш чогаадыкчы сөз-биле ажыддаарының байдалын тургузар дээш сагыш човаар ужурлуг... Ажылагыйжы эвес болгаш арагалаар чоруктун, ажыл шагы үзер база совет кижиниң аалдарын болгаш төлевин бужартадып турар өске-даа үүлгедиишкиннериниң фактыларына коммунист эптеш чок болур хүлээлгелиг». Районнуң партия организациялары ол Пленумнуң көдээ ажыл-агыйны улам ыяй хөгжүдер талазы-биле салган сорулгаларын күүседиринче бүгү ажылчы чоннарның күжүн мобилизастап, мадаа коммунист бүрүзү кезээде бирги одурутта турөжүр кылдыр ажыл-херекти мнчаар тургузар ужурлуг.

А. МОНГУШ,

СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Тыванның автосептелге заводунуң механиктиг цехында Александр Тихонович Мотолов оң ажыг чылдар дуржулунда ажылдап келген. Ол автопимчедикчилерниң септеп, ай планын 130—140 хуу күүседип турар.

ЧУРУКТА: Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы А. Т. Мотолов.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

Таңды районнуң «Революциянның чалбыыжы» совхозунда витаминниг сиген далганы болгаш борбаандылаан хоолдуг чемнерни бүдүрер АВМ-4 машинаны витаминнериниң базулуг фабриказы деп адап турар. Ында Сергей Герасимович Кудрявцевтиң удуртканы коллектив социалистиг чарышка чыл бүрүде эки көргүзүүлерни чедип ап келген.

Агрегат бир сезонда 1000 тонна мал чемнерни болбаазырадып белеткээр. Коллективтиң ажылчыннары СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң материалдары-биле таныышкан, аңаа сорук кирип, планга немей 200 тонна витаминниг сиген далганын бүдүрер деп бедиткен социалистиг хүлээлгени алган.

— Чоокку үеде ийи эдлеглиг ажылче шилчиир бис—деп, С. Кудрявцев чугаалады.— Ынчангаш мал чемнерни бүдүрери бүдүн чартык — ийи катап улгадыр.

ЧУРУКТА: АВМ-4-түң улуг машинизи С. Кудрявцев.

В. КЛЕЙМЕНЫХТЫҢ сөзү, фотозу.

БЫЖЫГ ЧЕМ-СУУР ДЭЭШ

Чөен-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң Хорум-Даг салбырында Буга-Лөзү деп черде Монгуш Доржу удурткан сигенчилер звенозу июльдуң эгезинде-ле сиген кезилдезинче киришкен. 12 кижи составтыг бо звенонуң ажылчыннары сигенни хол кадыры-биле кезип турар.

Хорум-Даг сес чыл школазының өреникчилери база ол-ла черде мал чемин белеткеп турар. Олар ниитиниң малына быжыг чем-суурну тургузар дээш шалыпчы ажылдан турарын демдеглээри өөрүнчүг.

Ниитиги-биле салбырның сигенчилери бо хүннерде сиген кезер талазы-биле планныг даалгазын чедиишкиниг күүседип турар болгаш 43 тонна будук-бүрүну белеткээн.

А. МОНГУШ.

„ШЫНГА" ХАРЫЫ

САГЫНДЫРГАН

Чадаана АТБ-зиниң Чадаана—Хандагайты—Торгалыг аразынга пассажирлер сөөртүп турар автобузунуң Торгалыг суурга апрель 10-дан 15-ке чедир барбааның, ооң ыңай чолаачы В. Тюлюштуң пассажирлерге билет бербейн, акшазын ап турганын илереткен болгаш ол аразында черде аргыжылганың бергезин көдээ бижикчи редакцияга бижээн.

Транспорт эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы Л. Р. Хасанованың редакцияга дыңнатканы:

Апрельдиң баштайгы чартында Торгалыгже автобус чорбайн турганы шын. Үшкү кварталда чаа автобустар келир, Чадаана—Хандагайты аразынга немелде рейсти ажыдар. Ынчангаш Өвүр-биле аразынга пассажирлер аргыжылгазы өскижиир. Автобуска пассажирлерни нормадан ажыр олурткады, акшазын болунга ап турганы дээш чолаачы В. Тюлюштуң сагындырган.

ЭДЕ КӨРГЕН

Хандырылганар кандыгыл?

Будурулге черлериниде, тудугларда ажылчын столоваяларының, буфеттериниң ажылын улам сайыргайжыдып, ында белеткен турар аш-чемниң ассортиментизин калбартыры, бар продуктулардан белеткээр чемниң шынарын экижидери, ажылчыннарының белен аш-чем-биле хандырылгазының бедик культуразын чедип алыры—ниитиниң чемненилгезиниң ажыл-чорудулгазында чугула айтырыгларының бирээзи. Будурулгеде ажылдап турар ажылчыннарның белен, изиг аш-чем-биле чогумчалыг хандыртынганындан күш-ажылдың ажыктыг чоруу, чижеглеп алырга, 7—8 хуу хире улгадыр дээрзин эртемденнер саналаан.

Кызылдың будурулгелериниде ажылчын столоваяларының, буфеттериниң четкизи кылбарын турар болгаш ында олуттарның саны чылдан чылче көвүдеп турар. Хоорайның будурулгелериниде буфеттерден ангыда, бо хүннерде чеди ажылчын столовая ажылдап турар. Оларның хой кезин хамаарышкан будурулгезиниң ажылчыннарының, албан-хаакчыларының белен аш-чемге негелде хереглелин үениң негелдезинге дүүштүр хандырар сорулгазын багай эвес күүседип турарын айтыр апаар. Чижээ, Кызылдың столоваялар болгаш ресторанналар трезиниң № 5 бот-орулга-чарыдгалыг будурулгезиниң Кызылдың дээрбе комбинадында, «Тудуг кезектери» комбинатта тургустунган ажылчын столоваялары ук будурулгелериниң ажылчыннарын, албан-хаакчыларын изиг аш-чем-биле хандырар сорулгазын чедиишкиниг боттандырар дээш шудургу ажылдап турарлар. Ук столоваяларның ажылының эки тургустунганындан ол будурулгелериниң ажылчыннары болдуунда шунтузу ажылдап турар черинге хүнүң кайы-даа үеэзинде ниитиниң чемненилгезиниң ачыдузазын бүрүнү-биле ажыглаар арганы алган.

Кызылдың «Тудуг кезектери» комбинадында тургустунган № 2 ажылчын столоваяда сес кижи кежигүнүг коллектив ажылдап турар. Столоваяның чем белеткээр өрөөлериниң, чемненир залдың дерилгешимелдези, санитарлыг байдалы эки. Поварларның чогумчалыг ажылдаарынга бүгү-ле деталаны багай эвес. Мооң мурнунда ол айтырыг талазы-биле чамдык четпестериниң турганын айтыры чугула. Комбинаттың удуртукчуларының болгаш ажылчыннарның сүмези-биле столоваяның поварлары ону чогумчалыг шиитпирлеп, эде көргеен.

Белеткеп турар чемниң шынарынга ажылчыннарның талазындан негелде улуг. Ынчангаш поварлар аргалыг-ла болза, неделя санында белеткеп турар чемни катаптаваын кылып, ооң ассортиментизин калбартырыпче, менюну доктаамал чаартырынче чугула кичээнгейни утландырын турар.

Комбинаттың столоваяларының хомудаалдар болгаш сумелер дептериң залда эң-не көскү черде аскан. Ында ажылчын столоваяларда ышкаш хандырылганың культуразын бедидеринче, ажылчыннарның залчетте үр туруп, артык үе-шак чидирбезин чедип алырынче чугула кичээнгей салдынган. Ооң түңнелинде ажылчыннарның чемненир дээш ажылдан эрте чоруурун ийикше азы ажылдаар черлеринге озаалдап келири көзүлдүр-ле эвээжээн.

Ажылчын бүрүзүнүң негелдезинге, сетиилинге таарыштыр аш-чем белеткээри ындыг-ла амыр эвес дээрзин поварлар кончуг эки билир. Ынчангаш повар бүрүзүнден ол чогаадыкчы, тывыгыр чорукту, ажылга чаа дештилгелиг аргаларны ажыглаарын негээр. Үстүнде ийи ажылчын столоваяларының поварлары ону барымдаалап, ол хүлээлгезин багай эвес күүседип келгеннер. Оларның кыызыныңдаа ажылында бергелер, чедир шиитпирлеттинмейн турар чамдык айтырыглар эвээш эвес. Транспорт, продукт-биле холбашкан дарый шиитпирлээр айтырыглар бо-ла тургустунун келир. Ындыг болза-даа олар хандырылганың культуразын бедидер сорулгазын, боттарынга алган социалистиг хүлээлгезин, планныг опаалдазын ай санында эки көргүзүүлерлиг күүседип келген. Комбинаттарда тургустунган ажылчын столоваяларның чогумчалыг ажылы, хандырылганы багай эвес тургусканы — бодунуң эдлеглеринде, ук будурулгелериниң ажыл-херээнге, ажылчыннарының үе-шакты камнап, чогумчалыг ажылдаарынга улуг идиг болуп турар дээр болза частырыг болбас. Чижээ, Кызылдың дээрбе комбинады ай, квартал санында планныг опаалдазын эки көргүзүүлерлиг күүседип келген болгаш бо чылдың чартык чыл планын ук будурулге хуусаа бетинде чедиишкиниг доосхан. Ында база комбинаттың поварларының киргеен улуг-хуузу бар.

Ажылчын столоваяларның ажылының үре-түңнелдии колдуунда-ла ниитиниң чемненилгезиниң ажылдакчыларыбиле ук будурулгениң удуртукчуларының демниг, быжыг харыдзаалыг, бот-боттарынга дузалажып ажылдаарындан кол хамааржыр. Бо айтырыг ук комбинаттарда багай эвес тургустунган. Ол столоваяларның ажылындан костүп турар.

В. КУУЛАР.

ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА

Азербайджан ССР. Чаа Бакунуң Владимир Ильич аттыг нефть ажылдап кылыр заводунда ЭЛОУ-АВТ нефтини ажылдап кылыр талазы-биле автоматчыткан тургузуглу телевидел күүзүүнге хуусаа бетинде ажыглалга киргеен.

Ук тургузуг бо чылдың март айдан эгелээн, Тюмень областың нефть тывыш черлеринге тыскан нефтини ажылдап кылын эгелээн. Ол тургузуг пландан ажыр үүс муң рубльдиң продукциязын бүдүргеен.

ЧУРУКТАРДА: белен продукция шыгжаар парк. Оператор залында. ЭЛОУ-АВТ-ны башкарарын моон боттандырып турар.

О. ЛИТВИННИҢ фотолары. (СЭТА-ның фотохрониказы).

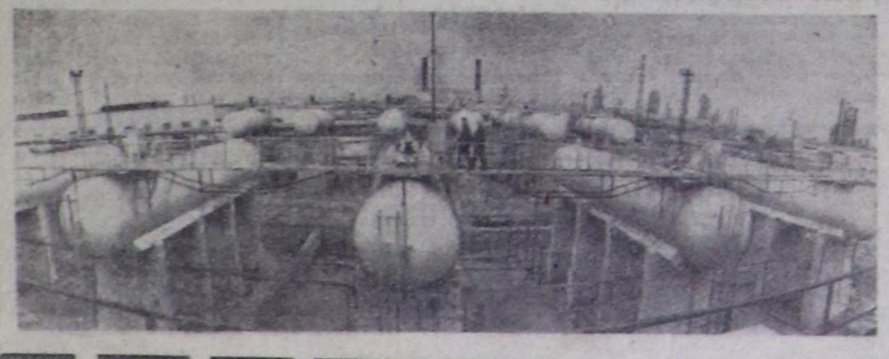

МАГАДАН. Будун чартык ай мурнунда Мурманскиден ажиндирип үнген «Капитан Мышевский» деп дизель-электроход Арктиканың эриин дургаар ажиндириишкин кылгаш, улус ажыл-агыйының 6 муң тонна чүктерин Мэгадан хоорайла чедире берген. Бо дээрге, далайга ажиндириишкин төөгүүнде бир-ле дугаар кылган шенеледе ажиндириишкин. Дизель-электроходтуң Соңгу чүктүн кылын доштарын эртер изин «Сибирь» деп күчүлүг ледокол кылган.

Соңгу чүктүн байлалынга ажиндириишкиннин хуусаларын кызырар талазы-биле партиялың XXV съездизинин салган сорулгаларын херек кылынга боттандырып турарының чижээ ол. Чүртүн Соңгу чүкте транспорт магистралы идегелдиг ажылдап турар.

* * *

СТАВРОПОЛЬ. Крайда «Октябрьский» совхоз тараа ажаап алыышкынын эгезээринин мурнунда комбайнер Владимир Волошинте тураскаалды ажыткан. Маадырлыг комбайнер эрткен чайын тараа шөлүнге болган өрт үеэзинде чоннуң байлаан камгалап турган, амызындан чарылган. Маадырны Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле шаннаан.

Тураскаалды ажыдып турда ооң чангыс чер чуртуттары—аныяк механизаторлар чылын келген. Владимир Волошинниң ажылдап турган комбайнын бо чылын ооң оглу—Володя мунуп алган, элбек дужүүтү ажаап киришпер.

* * *

МИНСК. Республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкынының колхозтары болган совхозтары тараа ажаар агрегаттарының септелгезин доозуп турар. Ылаңгыя дүштеки чем үеэзинде ажылчыннар эдлеглеп турып чемненирине эвээш үе чарыгдаар болгаш чемненген соонда арткан үеэзин дыштанып алыры-биле ажыглаар арганы оларга тургузар айтырыг мында кичээнгейниң төвүнде. Поварларның болгаш чем хуваакчыларының кызымак ажылының түңнелинде ажылчыннар, ылаңгыя дүштеки чем үеэзинде ийи шак иштинде бүрүн чемненин четтирип турар. Кежээки эдлегледе ажылдаар ажылчыннарның изиг, белен аш-чем-биле хандырылганын мында организаан. Ол ышкаш аныяк коммунистер Н. Нурзет, Ю. Дарыма оларның партийжи даалгаларны канчаар күүседип турарының дугайында дыңнадыгларын алгылаан.

«Мөрен» совхозта партия организациязы (секретары Ш. Ооржак) коммунистер-биле тус-туста ажылды элээн экижиткен. Ылаңгыя партия Уставының негелделерин хажыдын, арагага хандыкшып, харыысалга чогу-биле совхоз бүдүрүлгезинге когарал чедирген коммунист Ы. Чамзырың, арагалан, хой-ниитиниң корум-чурумун үреп турган механизатор коммунистер Б. Шоомбул, Ч. Мөнге оларбиле ажылды дээштир чоруткаының түңнелинде оларның четпестерн эттинген.

Коммунистерниң тус-тузубиле ажылды күштелдиреринге холбаштыр чамдык үүлдер кылдыжаажок ам-даа четпестер бисте барын чугаалаар апаар. Райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелелиби Тес-Хемниң ыяш ажылагый участогунуң Эрзин салбырының каттышкан партия организациязы мурнунда секретарлан турган У. Сааның коммунистерден негелде чогуунуң, боду төлеп чок мөзү-шынарын көргүзүп турганының түңнелинде эге организацияның коммунистериндеп чамдык кижилер чурум үреэни дээш партия талазыбиле хемчег алдыртган. Ол ышкаш районо эргелекчизи турган Ф. Аракчаа, өрт черинин инспектору турган К. Лодуп олар харыылап турган коллективтериниң сан-хөөзүнге хажыдыышкынарны болдуруп, акша-хөрөнгини боттарыңа шиңгээдип ап турганы дээш партийжи хүрээленден үндүрткеш, кеземе харыысалгазынче киргеен.

* * *

КИШИНЕВ. Молдавияга балык өстүрер ажылды чүгле күруне организациялары эвес, харын анчылар болгаш балыкчылар ниитилелдери чорудуп турар. Оларның хөрөнгизи-биле Тидигич деп суг хөөлбээнде леш, мезил, судак, карась, карп деп балыктарның байланнарын өстүрер инкубаторну туткан. Байланнарны хөлдерже болгаш хемнерже салып киирер.

Молдавияның анчылар болгаш балыкчылар ниитиделинде 20 муң кижи бар. Бойдусту камгалаар, ооң байлаан көвүдедир талазы-биле улуг ажылдарны олар чорудуп турар. Өске черлерден ан, кушту эккеп өстүрүп турарындан оларның баш саны арбыдаан. Сөөлгү он чылда эликтерниң, хаваннарның, ивилериниң баш саны 30 ажыг хуу өскен. Сыыннар безин кестүп келгилээн.

* * *

БЕЛГОРОД. Хоорайның дужүлге энергомеханика заводу автопоездиниң баштайгы белүүн будурүп үндүрген. Бо дээрге 11 тонна чүк сөөртүр КрАЗ марканың машиназының шассизинде турган автомобиль-самосвал болур. Ол машина 23 тонна чүктү сөөртүп болур.

Машина боду болгаш ооң кожуу чүктерни ондаа, солагай-даа талазынче дужүрүп болур. Оол ачызында артык маневр кылбайн турган, чүктү кара-даа дужүрер арга тургустунган. Ук будурулгениң коллективи бо чылын тудуг шелдериниге ажыглаар, бедик будурукчулуг чөөрби автопоездилерни кылыр.

* * *

ЧИТА. Агинск Бүрят автономнуг округтуң партиянын XXII съездизи аттыг колхозка турттун аныз-бүрү районнарындан малчыннар кээп, дужулга солчуп турар. Бо колхоз пленкадан кылган өлүрге дөмей бажынчыгаштарны тудуп турар. Чаш хураганнарны аңаа тургузарга сөөк коргунчуг эвес.

Пленкадан «өглер» тигерге кончуг ажыктыг боор турарын экономистер саналаан. Колхозка үнегерлиг хураган кажааларын 12-ни тударынга 500 муң рубль негеттинер, а пленкадан 6 «өг» кылырынга ооң 10 катап эвээш хөрөнгү чарыыр. Ук колхоз бо арганы ажыглап эгелээнинин баштайгы чылында хойларның кышкы ооллаашкынының 70 хуузун олче шилчиткен.

(СЭТА).

Хей уругларлыг иелерни «Иениң алдары» орден-биле болгаш «Иениң медалы» медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДАН

Тое уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергеги-биле

Сарыг-Тараа Хүрен-ооловна Хертекти—«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Сее уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергеги-биле

Хертек Канчыровна Анайы—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Кокпалаар Бора-ооловна Донгакты —«Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.

Серенмаа Дамбааовна Хертекти— «Кара-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергеги-биле

Лида Иргитовна Аракчааны —«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Мария Хомушкуевна Иргитти—Райпода склад эргелекчиси.

Салчак Одайовна Манчыпы—Тээли суурда өг-бүле эзи.

Чечек Чойгановна Хертекти —Кара-Хөл школазының интернатының повары.

Чылбак Хайын-Далааевна Хертекти— Коммунал ажылагыйының ажылчыны.

Алды уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергеги-биле

Көк-кыс Хертековна Ашак-оолду — чонның амыдырал хандырылга комбинадының ажылчыны.

Серенмаа Базыровна Дадар-оолду— «Тере-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Калдар-кыс Кунгааевна Донгакты—«Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.

Ончур Салчаковна Казак-оолду—Бай-Тал суурда өг-бүле эзи.

Уран-кыс Танзыновна Маадыр-оолду—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Зинаида Салчаковна Хертекти—райпонуң кадр талазы-биле инспектору.

Чечекмаа Найдыновна Хомушкуну— «Мурнакчы» совхозтуң кол экономизи.

Зинаида Хертековна Чимитти—Тээли суурда өг-бүле эзи.

Беш уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергеги-биле

Чечек Сандановна Окпан-оолду—«Кара-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Долгармаа Кара-Саловна Салчакты—«Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.

Мария Содунамовна Хертекти—«Кара-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Анчымаа Кууларовна Хүрен-оолду—кадыкшылга школазының ажылчыны.

Шимик Салчаковна Чульдумну—район эмнелгезинин медсестразы.

Валентина Иргитовна Эрегени—Бай-Тал 8 чыл школазының секретарь-машинистказы.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Тое уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергеги-биле

Апыш Сендиевна Күжүгетти —Кызыл-Мажалык суурда өг-бүле эзи.

Ангирбай Манмаевна Мокур-оолду—Ак-Довуракта хлеб заводунуң ажылчыны.

Севильбаа Мижит-ооловна Мочекти — Ак-Довурак хоорайда өг-бүле эзи.

Чылбак Бартан-ооловна Чозарны — Кызыл-Мажалык 8 чыл школазының ажылчыны.

Сүүрекей Самдан-ооловна Шоннай-оолду — Барлык суурда өг-бүле эзи.

Сее уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергеги-биле

Дагаа Нурзатовна Сааяны—«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Борбак Секпек-ооловна Хертекти—«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Сесимаа Сюрюновна Хомушкуну — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругларны божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергеги-биле

Ичиндей Шыырановна Көк-оолду— Ак-Довурак хоорайда 834 тудуг эргелелиниң ажылчыны.

Сайымаа Ооржаковна Күжүгетти —«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Нина Хертековна Монгушту—Аянгаты суурда өг-бүле эзи.

Нина Сарыгларовна Октөөни—Аксы-Барлык суурда өг-бүле эзи.

Кара-кыс Делгеровна Хомушкуну—«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Мин Хеймерековна Хомушкуну—Аянгаты суурда өг-бүле эзи.

Сендажы Кууларовна Хомушкуну—Аянгаты суурда өг-бүле эзи.

(Уланчылыг).

ӨӨРЕНИКЧИЛЕРНИҢ ДУЗАЗЫ

СЭКП Төв Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Ниити билиг школаларының өөреникчилериниң өөредилгезин, кижизидилгезин улам ыңай сайзырааргайжыдар болгаш оларны күш-ажылга белеткээр дугайында» дозтаалында өөреникчилериң бүдүрүлге бригадаларының ролюн бедидер, оларның ажылдап, чурттаарынга бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургузар дугайында ажыл-агыйларының удуртукчуларының, школа директорларының харысалгазын онзалап айыткан. Ук доктаалды амыдыралга боттандырып, өөреникчилериниң чайгы дыштанылгазын күш-ажыл-биле холбаар, оларны ажыл-агыйның яжы-бүрү участокторынга хаара тудар талазы-биле Барыын-Хемчик районнуң школаларында чамдык ажылдар кылдыын турар.

Каш чыл мурнунда Шекпээр ортумак школазының чанынга организастаттывын тургустунган бүдүрүлге бригадазының ажылы ам үгле районда эвес, а республикада эки ажылдыг бригадаларның бирээзи болган. Ону хоочун, «Улус өөредилгезиниң тергини» дел хөрек демдээниң эдилекчизи, биолог-башкы Чамыш Орушкуевич Чамыш-оол удуртып турар. Олар чыл бүрүде совхоз-биле тускай нерээни чарып алгаш, тараа культураларын, ногаа аймаанын бедик дүжүдүн өстүрүп берип, совхозка улуг дузаны чедирип турарлар. Совхозтуң директизязы бүдүрүлге бригадазының ажылынче доктаамал кичээнгейни салып, оларга машина-техниканы, чурттаар оран-саваны быжыглап, аъш-чем хандырылгазын экижидип турар. Оон уламыдан бо бүдүрүлге бригадазы республиканың өске бүдүрүлге бригадаларындан тиилекчи болуп, моон мурнунда бичин тракторбиле, а эрткен чылын кино аппаратуралары-биле шаңнатканы маңаа тодаргай чижек болур. Амыы хүннерде өөреникчилер совхозтуң картофелиниң бок үңүштерин аштаап, будук-бүрү белеткелинче киришкен.

Ол-ла совхозтуң салбыры Аянгаты ортумак школазында тургустунган өөреникчилериң үңүш-бойдусту камгалап, ону тарып олуртур бригаданың ажылы база-ла макталдыг. Бо бригада тургустунгандан бээр база элээн каш чыл эрткен. Арга-мышты камгалап, тарып олуртун, ону ажаап хайгаараарынга олар аажок идепкейлиг, совуургалдыг. Бо бригада (удуртукчузу башкы Чыргал Деспилдей) республика көрүлдезинге ийги черни ап, эки ажылы-биле мактаткан. Бо чылын мыында база-ла хей өөреникчилер хаара туттунган, солун ажыл-херекти кылып турар.

Ак-Довурак ортумак школазы өөреникчилериң чайгы дыштанылгазын база-да багай эвес организастаан. Хоорайның бичин чаштарының чыл бүрүде дыштаныры чурумалдыг черде «Таежный» пионер лагери ажыттынган. Аңаа бо чайын 400 ажыг уруглар дыштанып.

Оон аңгыда үстүү классларның өөреникчилерин хоорайның яжы-бүрү бүдүрүлгелеринде практика эрттирери-биле хаара туткан. Хоорайны ногаа, чечек-биле хандырып турар теплипада ол школаның 70 өөреникчизи ажылдап, чечек, ногаа өстүрүнге дузалажып турарлар. Дугаары 14 механизация эргелелиндө 10, хоорайның ясли-садтарында няньлап 12, школа сеттелгезинде 30 өөреникчилер практика эрттирери-биле ажылдап турар.

Кызыл-Мажалык ортумак школазының дыка хей өөреникчилери районнуң ыяш ажыл-агый чери-биле кереа чарып алган ажылдап турарлар. Оон аңгыда чамдык өөреникчилер Кызыл-Мажалыкта тудуп турар эзт комбинадында, «Барлык» совхозтуң погаа, картофелинде ажылдап турарлар.

Эрги-Барлык ортумак школазының бүдүрүлге бригадазының ажылы база эки. Мында бо чылын 35 өөреникчилер ажылдап турар. Совхоз-биле олар кереа чарып, 50 га черге чаңгыс чылдыг сиген, тараа культураларын өстүрүп хүлээнген. Совхоз бо бүдүрүлге бригадазынче кичээнгейни салып, оларга тускай бригада төвүн кылып, чурттаар чер-биле хандырган. Олар ыны-чылын мыында база-ла хей өөреникчилер хаара туттунган, солун ажыл-херекти кылып турар.

Ак-Довурак ортумак школазы өөреникчилериң чайгы дыштанылгазын база-да багай эвес организастаан. Хоорайның бичин чаштарының чыл бүрүде дыштаныры чурумалдыг черде «Таежный» пионер лагери ажыттынган. Аңаа бо чайын 400 ажыг уруглар дыштанып.

Оон аңгыда үстүү классларның өөреникчилерин хоорайның яжы-бүрү бүдүрүлгелеринде практика эрттирери-биле хаара туткан. Хоорайны ногаа, чечек-биле хандырып турар теплипада ол школаның 70 өөреникчизи ажылдап, чечек, ногаа өстүрүнге дузалажып турарлар. Дугаары 14 механизация эргелелиндө 10, хоорайның ясли-садтарында няньлап 12, школа сеттелгезинде 30 өөреникчилер практика эрттирери-биле ажылдап турар.

Кызыл-Мажалык ортумак школазының дыка хей өөреникчилери районнуң ыяш ажыл-агый чери-биле кереа чарып алган ажылдап турарлар. Оон аңгыда чамдык өөреникчилер Кызыл-Мажалыкта тудуп турар эзт комбинадында, «Барлык» совхозтуң погаа, картофелинде ажылдап турарлар.

Эрги-Барлык ортумак школазының бүдүрүлге бригадазының ажылы база эки. Мында бо чылын 35 өөреникчилер ажылдап турар. Совхоз-биле олар кереа чарып, 50 га черге чаңгыс чылдыг сиген, тараа культураларын өстүрүп хүлээнген. Совхоз бо бүдүрүлге бригадазынче кичээнгейни салып, оларга тускай бригада төвүн кылып, чурттаар чер-биле хандырган. Олар ыны-чылын мыында база-ла хей өөреникчилер хаара туттунган, солун ажыл-херекти кылып турар.

Ак-Довурак ортумак школазы өөреникчилериң чайгы дыштанылгазын база-да багай эвес организастаан. Хоорайның бичин чаштарының чыл бүрүде дыштаныры чурумалдыг черде «Таежный» пионер лагери ажыттынган. Аңаа бо чайын 400 ажыг уруглар дыштанып.

Оон аңгыда үстүү классларның өөреникчилерин хоорайның яжы-бүрү бүдүрүлгелеринде практика эрттирери-биле хаара туткан. Хоорайны ногаа, чечек-биле хандырып турар теплипада ол школаның 70 өөреникчизи ажылдап, чечек, ногаа өстүрүнге дузалажып турарлар. Дугаары 14 механизация эргелелиндө 10, хоорайның ясли-садтарында няньлап 12, школа сеттелгезинде 30 өөреникчилер практика эрттирери-биле ажылдап турар.

Кызыл-Мажалык ортумак школазының дыка хей өөреникчилери районнуң ыяш ажыл-агый чери-биле кереа чарып алган ажылдап турарлар. Оон аңгыда чамдык өөреникчилер Кызыл-Мажалыкта тудуп турар эзт комбинадында, «Барлык» совхозтуң погаа, картофелинде ажылдап турарлар.

Эрги-Барлык ортумак школазының бүдүрүлге бригадазының ажылы база эки. Мында бо чылын 35 өөреникчилер ажылдап турар. Совхоз-биле олар кереа чарып, 50 га черге чаңгыс чылдыг сиген, тараа культураларын өстүрүп хүлээнген. Совхоз бо бүдүрүлге бригадазынче кичээнгейни салып, оларга тускай бригада төвүн кылып, чурттаар чер-биле хандырган. Олар ыны-

Школа болгаш амыдырал

чылын мыында база-ла хей өөреникчилер хаара туттунган, солун ажыл-херекти кылып турар.

Ак-Довурак ортумак школазы өөреникчилериң чайгы дыштанылгазын база-да багай эвес организастаан. Хоорайның бичин чаштарының чыл бүрүде дыштаныры чурумалдыг черде «Таежный» пионер лагери ажыттынган. Аңаа бо чайын 400 ажыг уруглар дыштанып.

Оон аңгыда үстүү классларның өөреникчилерин хоорайның яжы-бүрү бүдүрүлгелеринде практика эрттирери-биле хаара туткан. Хоорайны ногаа, чечек-биле хандырып турар теплипада ол школаның 70 өөреникчизи ажылдап, чечек, ногаа өстүрүнге дузалажып турарлар. Дугаары 14 механизация эргелелиндө 10, хоорайның ясли-садтарында няньлап 12, школа сеттелгезинде 30 өөреникчилер практика эрттирери-биле ажылдап турар.

Кызыл-Мажалык ортумак школазының дыка хей өөреникчилери районнуң ыяш ажыл-агый чери-биле кереа чарып алган ажылдап турарлар. Оон аңгыда чамдык өөреникчилер Кызыл-Мажалыкта тудуп турар эзт комбинадында, «Барлык» совхозтуң погаа, картофелинде ажылдап турарлар.

Эрги-Барлык ортумак школазының бүдүрүлге бригадазының ажылы база эки. Мында бо чылын 35 өөреникчилер ажылдап турар. Совхоз-биле олар кереа чарып, 50 га черге чаңгыс чылдыг сиген, тараа культураларын өстүрүп хүлээнген. Совхоз бо бүдүрүлге бригадазынче кичээнгейни салып, оларга тускай бригада төвүн кылып, чурттаар чер-биле хандырган. Олар ыны-

«Барлык» совхозтуң төв бригадазындан ырак эвесте деп кырында Барлык ортумак школазының өөреникчилериниң бүдүрүлге бригадазының төвү бар. Ында ам 30 өөреникчи чурттап, ажылдап турарлар. Бо бүдүрүлге бригадазын (удуртукчузу Н. Хомушку) «Хемчик» совхозта бригада-биле деңнээрге байдал эске. Бригаданың төвүн дерип кааставаан, өөреникчилериң чурттап турар чери хирлиг, аъш-чем кылыр кухня эки деритинмээн, чемненип турар чеми чаңгыс аай: эзт, сүттен кылган чем чок. Бригада төвүнүң чоогунда ижер суг чок болганы-биле ону ырактан бидонга дажыглап экээр. Ол өөреникчилериң ижеринге чедишпес, ынчангаш бир бергедээшкин ол. Оттулар ыяш база чок. Аъш-чем кылыр суугу-печказы даштын, кырын серилеп дуглаваан. «Хемчик», «Барлык» совхозтарда бо бүдүрүлге бригадаларына газ плиталарны салып берип болзуруун аргазы бар. Ону кылбайын турар. Аъш-чем шыгжаар соок чер база чок. Ынчангаш бо совхозтарның удуртукчулары бо бүгүнү дарый өөренип көөрү күзенчиг.

Аксы-Барлык, Дөң-Терезин ортумак школаларында тургустунган бүдүрүлге бригадаларының тодаргай ажылы чок. Оларның тускай бригадазының төвүн безин кылбаан. Амыы хүннерде өөреникчилер будук-бүрү чыын чорун турар.

Мал чеминиң белеткелинге, ногаа, картофель ажаан-хайгаараарынга өөреникчилер улуг күш. Ынчангаш оларның ажыл-ижин таарыштыр тургузуп, амыдырал-чурттаргазынче кичээнгейни ам-даа күштелдирер. Ол ышкаш өөреникчилер ортузунга кижизидилге ажылын, лекция, беседаны, өөн-тогланы, кино, концертти үргүлүү организастаары черле чугула.

Х. МОНГУШ,
«Шынныг» корр.

Чүргүй-оол Намгаевич ХОМУШКУ

1938 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, Ада-чурттуң Улуг дайынының идепкейлиг киржикчизи, Совет Эвилелиниң Маадыры, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты, эвилел чергезиниң персоналдыг пенсионери Чүргүй-оол Намгаевич Хомушку 1978 чылдың июль 10-да 61 харлыында мөчээн.

Ч. Н. Хомушку 1918 чылда Барыын-Хемчик районунуң Хөнделеңге ядыы малчын араттың өг-бүлезинге төрүттүнген. Ол 1936 чылдан 1943 чылга чедир ТАР-ның араттың революстуг шеринге албан эрттирип турган.

Ч. Н. Хомушку 1943 чылдың майда тыва эки турачы танкистер-биле фронтуже чорупкан болган Ада-чурттуң Улуг дайынының төнчүзүнге чедир Т-34 танкының механик-башкарыкчызы болуп дайынчы орукту эткен. 2-ги Украин фронтузунуң шериглери-биле Украинаны, Белоруссинны, Румынияны болгаш Чехословакияны хоорайларын база суурларын хостаарынга ол кирипкен.

Коммунистиг партия болган Совет күрүне Ч. Н. Хомушкунуң дайынчы ачы-хавыязын бедин-биле үнелээн. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында немец-фашистиг эжелекчилерге улур тулчуушкуннарга көргүсөн эрес-маадырлыг чоруу дээш, аңаа Совет Эвилелиниң Маадырының бедик адын тыыскан, Ленин орден-биле база Ада-чурт дайының орденниң II чергеги-биле, Совет Эвилелиниң хей медальдары-биле шаңнаан.

Ол 1945—1948 чылдарда взвод командири эрге-дужаалдыг болуп, шериг албанынга турган, оон соонда бүгү-ниити шериг өөредилгениң инструктору, Барыын-Хемчик районунуң шериг комиссариадынның офицери болуп ажылдап турган.

Ч. Н. Хомушку 1948 чылдан 1950 чылга чедир областың совет-партия школазынга өөренип турган. 1950—1965 чылдарда МТС-тиң политкезээниң талазы-биле директорнуң оралакчызы, партия организациязының секретары болуп, оон соонда СЭКП Төс-Хем райкомунуң аппаратынга, Берт-Даг кодээ Советтиг күүсөкомунуң даргазынга ажылдап турган.

Соолгу чылдарда ол «Төс-Хем» совхозтуң салбыр эргелекчизинге, ажылчын комитединиң даргазынга ажылдап чораан. Пенсиялап үнген-даа болза амыдыралының соолгу хүнеринде чедир ол-ла ажыл-агыйга кадрлар талазы-биле инспекторлап ажылдап турган. Чепсектиг Күштериниң хүрээлеңинге албан хаан, партия, совет, ажыл-агый органнарынга ажылдап чораан, Ч. Н. Хомушку даандырган ажыл-херекти ак сеткилдиг күүседип, кижилерге эвилеңээлдек, сагыш човаңгыр чораан. Ажылчы чоннарын, ылаңгыя аныяктарын шериг-патриоттуг кижизидилгезинге хей күүнү болгаш энергиязын ол берген.

Чүргүй-оол Намгаевич СЭКП Тыва өбкомунуң, партия Төс-Хем райкомунуң кежигүнүнге, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң үшкү болган дөртү чыл-жының депутадынга соңгудуп келген.

Коммунист, дайынчы болган ажыл-ишчи Чүргүй-оол Намгаевич Хомушкунуң чыртыылыг турааскаалы бистин чүрозиселе кезээ моңгеде артып калыр.

Г. Ч. Ширшин, М. К. Мендуме, Ч-Д. Б. Оюлар, В. Е. Серяков, Г. П. Долгополов, Д. К. Ооржак, А. И. Пожидаев, Т. Ч. Норбу, И. А. Ситаев, М. К. Шыырап, В. П. Суров, М. Е. Абрамов, А. А. Романов, В. Д. Доруун-оол, К. С. Шойгу, В. Б. Добромыслов, А. П. Ванжа, П. Т. Дамба-Хуурак, Н. В. Чыңдыгыр, Ю. Л. Аранчын, М. В. Котелевский, Г. С-М. Иргит.

Бомбурзектиң судалы

СЭТА-ның КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

БЕРЛИН

Бүгү делегейде сурагжаан «Карл Цейс Йена» деп оптика-механика комбинадының үлетпүр бүдүрүлгезинин хемнээли бо чылын ийи миллиард марка акша чедер.

Үжен чыл бурунгаар ук комбинатка 10 мун ажылчын ажылдап, 55 миллион марка акшаның продукциязын бүдүрүп турган болза, ам мында 44 мун кижи ажылдап турар. Ылаптыг, оон иштинде космос приборларын, оптиканы болгаш өске-даа дериг-херектелдерин Йенада бүдүрүп турар. Ол болза эң шынарлыг болгаш эртем-техниктиг деңнели бедик продукциялар болур. Комбинатты катап тургузарынга болгаш хогжүдеринге совет специалистериниң ачы-хавыязы улут, оон ачызында кылыгларының ассортиментизи доктаамал калбарып турар.

БУДАПЕШТ

Күш Кунхалаш районда нефть тывыжының суургалары бедин үнген. Нефть тывыжының ол комплексизин тударынга 1,5 миллиард форинт акшаны үндүрген. Ол район бо чылын безин улус ажылагыйынга 20 мун тонна нефтиин бээр, ийи чыл эртеге нефть тывыжы үш катап өзер. Чаа комплекстин келир үеде-ги перспективазы улут: 1985 чылда ол район чуртка нефть тывыжының 20 хуузун, бойдус газының хей нуруузун бээр.

Чаа комплексти тутканы—чурттуң одалга-энергетика баазазын хогжүдериниче улут кичээнгейни салып турарының херечизи. Венгрияның энергетиктери бо чылын 2,2 миллион тонна нефтиин, 6 миллиард кубометр газы, 25 миллион тонна хомур-дашты тывар.

СОФИЯ

Болгарияның тудугжулары бодунуң профессионал байырлалы — Тудугжунуң хүүнге күш-ажылды белектериг ужуражып турар. Чурутталга фондузун калбартыр программаны чедишкининг күүседип турар. Чедиги беш чылда республиканың ажылчы чоннары 400 мун ажыг квартираларны алыр. Тудуг талазы-биле нарын болгаш харысалгалыг сорудгаларны шинтирлээрине Совет Эвилели-биле бистиң калы ажылдажылганыс улуг ужур-дузалыг боон турар деп БУР-ның тудуг болгаш тудуг материалдарының министри И. Сакарев СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. Тудуг индустриязының баазазын калбартырыгга биске Совет Эвилели улуг дузаны чедирип турар.

Билиглериниң, ажылдың шынарын болгаш ажыктының бедидериниң өгөөртүнмес үндезини болза мурнакчы совет дуржулганы, бирги эвлчегде Н. Злобиниң бригадазының бот-орунга чарылга аргазын ажылдап турары болур. Ол арганы тудуг бригадаларының ортузунга калбаа-биле нептерелип турар бис деп министр демделээн.

ВЬЕНТЬЯН

Бо чылдың баштайгы алды айларында мергежилдиг кадрлар болгаш амыы үениң дериг-херектелдери-биле чепсеглээн дыка хей медицина нунитулары болгаш эмнелгелер Лаостуң суурларында болгаш хоорайларында ажыттынган. Бо чорун чурттакчы чоннуң медицина хандырылгазын организастаарын дыка экижиткен.

Лаос Улус-Демократтыг Республиканың чазаа чуртка медицина албан чергелериниң четкизиг калбартырынче, айыылдыг аарыкларны уаутказарынче болгаш медицина билиглерин пропагандалаарын экижидериче улуг кичээнгейни угландырын турар. Улусчу эргежарганың чылдарында республикада медицина албан чергелериниң саны ийи катап өскен. Катап ажыткан эмнелгелерни болгаш поликлиникаларны акы-дуңма социалистиг чурттарның дузаламчызы-биле тутканы азы дерээн.

Кадыкшыл албанының кадрларын белеткээр өөредилге чергелериниң четкиин республикада озуп турар.

ГАВАНА

Кубаның үлетпүрүнге база бир бүдүрүлге немешкен. Артемисте (Гавана можу) цемент-даг-дүгү заводунуң тудуун доозкан. Ол завод Хосталга ортузунуң чаа тудугларынга яжы-бүрү диаметрлиг хоорааларны, өске-даа материалдарны бүдүрер.

Бүдүрүлгени айыткан хуусаазындан эрте дужаган тудугжулар бодунуң бо чедишкинин июль 26-да болур. Кубага Национал тура халыыкының 25 чыл ооңга турааскаткан.

(СЭТА).

АФРИКА АЙТЫРЫЫН ЧУГААЛАЖЫП ТУРАР

ХАРТУМ. (СЭТА). Африканы долузу-биле хостаары дээш, соок-язы ылгаар чоруукка болгаш колониализмге удур дешиселди күштелдиреринин айтырыглары—Африканың чаңгыс эң организациязының (АЧО) министрлер чөвүлелиниң Суданның найыралалында ажыттынган сессиязының кол темазы боон турар. Оон ажылында АЧО-нуң кежигүнү 49 чурттарының делегаттары, диптиг элээн каш национал-хосталгалыг шимчээшкиниериниң болгаш делегей организацияларының төлөөлекчилери киржип турар.

Хуралдарның киржикчилери экономика болгаш өскедаа адырларга Африка күрүнелериниң аразында калы ажылдажылганы калбартырының болгаш быжыглаарының айтырыглары, организастыг айтырыглары чугаалажыр болгаш АЧО-нуң удуртукчу составын соңгуур.

Сессия хүн чурумунда кирген бүгү айтырыглар талазы-биле АЧО-нуң кежигүннери чурттарның күрүнелер болгаш чазактар баштынарының ассамблеязынга сүмелериг резолюция төлөвилеллерин белеткээр. Ол ассамблея министрлер чөвүлелиниң сессиязының соонда эртер.

Хамаарышпас Африканың иштики херектериниг даштыкы шериг холгаарлаашкынының соолгу үеде күштелип турарынга холбаштыр ханызы-биле дувурел турарын сессиянын байырлыг алдышкынынга чүве чугаалаан делегаттар илергейлээн. Ливияның даштыкы херектер талазы-биле дээде улусчу комитединиң секретары Ат-Трейки НАТО кежигүннери Барыын чүк чурттарының Заирде чепсектиг интервенциязын шыңгыыы-биле шүүмчүлээн.

Хостуг Африканың төлөөлекчилери диптө империалистиг чимзенишкиннерге төлепчиг айтыр шавышкынны бааři-биле Африканың чаңгыс авын быжыглаарынче ыңгыгарын турган. Африка чурттарының аразында харылааларын болгаш кады ажылдажылганы хогжүдери национал хамаарышпас чорукту быжыглаарының эрге-ажыңына харылаан турар деп Нигериялың даштыкы херектер талазы-биле федералдыг комиссары Джозеф Гарба демделээн. Диптиг улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкиниериниң дузаламчы көргүзериниң эргежок чугулазын ол айыткан.

САДАТТЫҢ САГЫЖЫ

БЕЙРУТ (СЭТА). Египеттиг Португалияга аалчын турган С. Аш-Шазли Ливаның неделя санында үнер «Аль-Кифах Аль-араби» солунунга интервью бергеш, Заирже, Чадаже болгаш өске-даа районнарже бодунуң шеринин чорудун турар президент Садаттың ажылын шыңгыызы-биле шүүмчүлээн. Ол дээрге, «Египеттиг эрге-ажыныта дүүшпес түүлдүр» деп ол медеглээн. Садат —египет чепсектиг күштерин кошкадын турар, чүге дизе, Египетке хамааржыр дешиселерлерни эжелеп алган агрессорга удур дешиселге солдат кижи бүрүзү херектиг болгай деп, ол медеглээн.

Садат бүгү эрге-чагырганы холга чаасканы алырын ораладжыр турар деп С. Аш-Шазли бурудаткан. Египеттиг президентизи «чок» деп сес соглээн кижини көөр хаңнуг чоп апаргаң. Кым-на кажы «чок» деп сес чугаалаар болдур, оны «алын чоруур ам коммунист кижи-дир» деп чараар, олар Египетке турбас ужурлуг деп коргудар. Садат бодунуң шын эвес үүлгединиңден корткаш, парлалгага ону шүүмчүлээрин шуут хораан.

Египет экономика эң берге байдалга таварыпкан, ону чуртка ёзу-чурумну өскерткеш, ажыл эртин болур деп С. Аш-Шазли уламчылаан. «Ажыл эжиктериниң политиказы» экономиканы уштунар аргажок мунгаш байдалга чедирип келген.

С. Аш-Шазли Садаттың политиказын, шүүмчүлээнин даш дипломаттыг албан-дужаалынган дужурткен. Истепсүрер чоруктан корткаш, ол Каирже кэриинден ойталаан.

МАВРИТАНИЯДА ЭРГИЛДЕ

ПАРИЖ. (СЭТА). Июль 10-да Мавританияда күрүне эргилдеп болган. Эрге-чагырга Национал катап тургузуункунуң шериг комитединиң холунда киргеп. Президент Моктар Ульд Дадданы тудуп хоругдаан. Чазакты парламентини, мавритан улустуң карачаңгыс политиктиг партиязын таратканы.

Чаа чазакты удалаг тургузаар деп комитет медеглээн. «Антинационал улуска удур саттынычы ёзу-чурумну» ужуткаан деп комитетти медеглээнде айыткан. Ажылды уламчылаарын, шинчыы чурумну сагыырын, хей-ниитиин корум-чурумун хамыгаалыынче эрге-чагырга органнарын комитет кыйгырган.

Американың Каттышкан Штаттарында эртип турар массалыг чыскаалдар болгаш митингилер «Ядролуг чепсенти узутказар!», «Нейтроннуг бомба турбас!», «Чепсегленишкиннер-ни эндере бүдүрерин сокса-дыр!» деп ыйгырыгларның адаа-биле боон турар.

Чоокта чаа Нью-Йоркка эртиен чыскаалдың киржикчилериниң аразынга делегейниң дыка хей чурттарының талаалеңчилери турган.

ЧУРУКТА: тайбын дээш япон демисалчиларының делегациязы Нью-Йоритуң кудумчуларында.

Джапан Пресс—СЭТА-ның фотозу.

Тайылбыр булуңу

МАДАГАСКАР ДЕПШИЛГЕЛИГ ОРУКТА

Он сес чыл мурнунда делегей чуруунга Малагасий Республиказы деп хамаарышпас чаа күрүне көстүп келген, ону соолунде Мадагаскарның Демократтыг Республиказы деп өскертөн адаан. Хамаарышпас чорукту чарлаанының соолунде безин барык он ийи чыл иштинде Мадагаскар барының монополияларын «чаа колониализмнин дывазаан ораны», НАТО-нуң Индий океанда шериг баазазы болуп артыышаан турган.

1972 чылда Мадагаскарның эрге-чагырганына депшилгелиг күштер киргениниң соонда ам-на ёзулуг хамаарышпас чорукту чурт чедип алган. Харын-на оон эгелээш демократтыг реформалар болгаш социал-экономиктиг чаартылгалар амыдыралга боттанып эгелээн, оларның түнелги малагасий социалистиг революцияның болгаш чурттун чаа конституциязының Хартиязын деткээн бүгү улустун 1975 чылда болган референдуму болган. Социализм дээрге чурттун экономиктиг, социал болгаш культура хогжүлдезин дүргеп, бот-тускайлаң, деп дескы болдурарын хандырар кара чаңгыс орук болур деп ук Хартияда демделээн.

Хартияны хүлээп алганының соонда баштайгы ийи чыл «шилчилге үези» болган. Реакцияның чимзенишкиннери болгаш бергелер турзажок, ол үеним иштинде улусчу эрге-чагырганың революсчу чаа органнары болгаш күрүне аппарады турумчуп доктаган. Ол үеним маргылдаа чок чедишкиннериниң бирээзи болза, Малагасий социалистиг революцияны камгалаарының Национал фронтузун тургузуп, аңаа иниилелдин бүгү депшилгелиг күштерин каттыштырганы болур. Мадагаскарга черчернин болгаш күрүне эрге-чагырганың органнарынга соңгуудаалар чаңгыс эптин быжыглап бар чоруурун көргүскен. Чурттун төөгүүзүнде чоннуң ёзулуг төлөөлери бирле дугаар депутаттар болган.

1975 чылдан эгелээш национал экономиканы дадыгарының үе-чалазы эгелээн. Көдээге аграр реформаны боттандырып турар үеде түс черинде болгаш даштыкы баяаттарның чер өнүзүн хавыргаш, тараачыннарның кооперативтери тургустунган. Чазак даштыкы нефть компанияларының салбырлары, электроэнергетика бүдүрүлгелерин, банкыларны, страхование компанияларын национализастаан. Чылда 170 мун тонна хромну үндүр сөөртүп турган «Комина» деп улуг даг-тывыш бүдүрүлге черин күрүне бодунуң контролюнга алган. Транспорт ажылын экижидер хемчеглер алдынып, чаа аэропорттарны, оруктарны тудуп, далай порттарын чаарты кылып турар. Улетпүрүнүн 130 бүдүрүлгелерин каттыштырып турар күрүне секторунда Социалистиг бүдүрүлгелер хартиязы кол дүрүм апарган. Күрүненин ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының дыка хей кезиниин ажыл төлевирин улгаттырган.

Чаа улетпүр бүдүрүлгелерин тургузарынга социалистиг чурттар улуг дузаны чедирип турар. ССРЭ-биле МДР-ниң аразында экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылга дугайында Протоколду ёзугаар Улуг Ортулукка далган дээрбедээр болгаш цемент комбинаттарын, элээн каш элеваторларны тудар. Совет специалистер болгаш оларның малагасий эш-өөрү чер болгаш суг курлавырларын чеп ажылаарының схемазын тургузуп, Мадагаскарның чамдык провинцияларынга геологтуг шинчилел ажылдарын чорударының талазы-биле сүмелерни болгаш техниктиг үндезилээшкиннерни кылып турарлар.

Совет улус ук күрүнеде болуп турар чаартылгаларны улуг сонуургал болгаш өөнсүүшкүн-биле көрүп турар. ССРЭ-биле МДР-ниң аразында культура болгаш эртем талазы-биле кады ажылдажылга дугайында Дугуржулга ёзугаар доктаамал турисчи маршруттарны ажыдары көрдүнген. А малагасийлер Советтер чуртун кээп көөр аргалыглар.

Мадагаскарның 300 ажыг оолдар, кыстары ССРЭ-де эртем-билиг чедип ап турар, Москваның күрүне университети малагасий дылды өөредип турар делегейде эвээш өөредилге черлериниң бирээзи. Бо чылын Москвага малагасий чурукчуларның делегелгези улуг чедишкиниг болуп эткен, ССРЭ-ниң ном магазиннериинде Мадагаскар дугайында номнар бар. Күрүне болгаш хей-ниити ажылдакчыларының, культураның болгаш эртемниң, журналистерниң, спортчуларның делегациялары бот-боттарынче аалдажып барып турар.

Мадагаскар чээрбиги чүс чылдың соолгу чээрби бешинчи чылында социализмче утланыышкынны алган күрүне боон киргеп. Соолгу үш чылдарда болган болуушкуннар ук чурттун ол оруктан чорааш чедип алган чедишкиннерин херечилеп турар.

В. ЗУБКОВ.
(ПМА).

БАШТАЙГЫ КИЧЭЭЛ

Чаа келген сургуулдар кандыг-даа өредилге херексели албас, түгле боттары чедип келир дээрзин сагындырып каалаа турбуже, мен карандаштарымны улам сүүрткеш, будуумну, демир-үжүүмүү чажыра кармактаалы, курлап чораан слаанынарымны дүргеш, костюмнуң хөрек карманынга суп, ылык «чепсегленгеш», өөренир өрээлиске кирип келдим.

Чогум кымнар-кымнар деп кижилер чангыс бөлүкте бис деп түвени көрүп эгеледим. Оң талакы кожам Оюнарының Ак-кыс, чиге артымда Часкалмаа, кады келгенним сургуулдар: Кыргыс Шоваажык, Кыргыс Эресмаа, Ховалыг Ыңдыглаар, Сат Ужармаа, Ооржак Каргыраа, Оюн Хоожук, Оюн Машпак-оол, Оюн Ортун-оол, Монгуш Дыйылаа, Ооржак Шаңгыр суглар бар болду. Оларның-биле кады бисти мурнап бараа-даа, бистиң бөлүкте кээн киргеп, чаа сургуулдар-биле кады катап өөренип кирип турар кижилер база бар болду. Түүнүнде Хилээпчиктиң бис-биле кады олурарын кайгадым. Школада бүгү сургуулдарның эн улугларының бирээзи болур хире Монгуш Бугалдай, аараат өредилгезиндеен озалдаан Ондар Ламажаа биле Сат Буужан, күш-культура маргылдааларынга хөй киришкеш, шылгалдадан озалдаан Ховалыг Ужар-оол биле ийиги курсче шилчип шыдаваан Монгуш Чыраажык суглар база бис-биле кады.

Эжик ажыттынза, карак бөз, бистерни, чаа сургуулларны Абакандан барын уткып ап чораан Сукач башкы бо кирип келди. Ол хелемечи башкы Чечекмааны эдертип алгаа болду.

Башкы стол кырындан кылын дептерни ап алгаш, кижилерниң адын адаап тургузуп, оларның арын-шырайын хынамчалыг көрүп ап турду. Бистер-биле түгле таныжып алырынга өлүп шак эткен хире.

Башкы оң соонда ам-на айтыр эртеминче киришкел. Мен дээрге, хелемечи башкы Чечекмааның очулдурган состерин эрттирбес дээш, аажок дүрген шелип олур мен. Ада дерим дээрге шаалар түве, сактырга Каа-Хем тайгазының улуг хүлбүүн атнаш, чүктеп алган, одаанче чаныс оргаи аңчы-ла мен.

Абакандан бээр арның көрүп таныжып келгеш башкым оран-делегейниң бүдүжүүн дугайын чугаалап турган. Оон чаңгыс-ла чүвени—делегей бомбуразо халыптыг калбак эвес, а борбак түве-дир дээрзин билип алган мен.

Ийи чаңсар эртеп соонда башкы ам делегей дириг амытаннар дугайын чугаалаш турупкан. Түве эрттирбес дээш кызын бижип орарымны бодаарга, дилги чедер дээш, аңчы ыттың халыг бор чоруурга. Билиг-же ажырымнааным, кужуразраан хөй ышкаш, ынчаар хайнып үнген түве. Дириг амытаннар дугайында чугаалап бола-да чаңгыс түвени бажыма хондуруп алдым. Делегейде бүү-ле дириг бойдуштуң эн медерелдин —кижи деп билдим.

Сукач башкы бис-биле дөрт шак кичээлдээш, бажын мегейтип, өзүлүүп, үнүп чорүй барган.

База катап коңга хашкан. Эжик ажыттынза-ла долбанчарлыг кызыл чаактыг чазык, чазадаа аажок хөрөөжен башкы кирип келди. Ол Сукач башкының түлүп турганы дептерни алгаш, бистерни адап эгелээн. Оон соонда бистиң кижи бүрүүстүң чаныга чедип келгеш кыдыраштарывысты коре берген. Мээң кыдыраажымны көргеш, бажын чайды. Анна Тимофеевна мээң-биле чугаалажырынга хелемечи-даа хереглеведи: чурт чуруктарлыг дептерни алгаш, бир кыдыраашты аңаа чыпшыр тутту, а оон соонда хөй дириг амытаннар чуруктуг дептерге база бирээни кожа салды. «Русский язык» дээш шугумнап кааны бир янзы кыдыраашты ап бергеш, бодунче айытты. Эртем бүрүзүн тускай кыдыраашка бижиир түве-дир деп билип алдым. А мен дээрге, сааның «камнаашы» географияны-даа, зоологияны-даа чаңгыс кыдыраашка холуй-бүлүй шелип каан боон-тур мен. Ыядып, бертсинин орарым сүргей. Оны хөйге таратпазын кызын эрдум, ынчанмайн, түве бүгүдүзүн хамык улус билген турары албан бе, чазышкан-дыр мен. башкы боду келгеш, эде сөглеп каан-дыр, ол-ла мышаан.

Бистер баштайгы кичээлден соңгаар шак бүрүзүнде-ле бир-ле түвени немей билип ап, чаңгыс сос-биле чугаалаарга, караавыс аштын чоруп орган. Бисти мурнап барган чамдык хоолурган сургуулдарның үүрмек сургаалдарындан база чоорту хосталын эгелээн бис. Олар кижиниң кылаштаары, чемпеларн, шопулак, серөө тудары дээн ышкаш чүүлдериниң чазыг дилеп, ону тып алза, «чогенчиин моон» деп билиргээрлер болдай. Мен аңчы уктуг кижи болгаш, буттарымны кодүрүп кылаштаар боон чаңчыккан кижи-дир мен. Ону база шугумчүлээр турдулар.

Башкылар бистерге, чаз келген сургуулдарже, оңза кичээнгейни салып, чазыглаарывысты билдирбес арга-биле чоорту эдип турганнар. Ынчангаш бистер «чаг иштинде бүүрек, чаңчык иштинде таакпы» боон, кичээнгейге улам-хөме алып бар чораан бис. Аңаа харыы кылыр эки өөренир херек деп түвени база билип турган бис.

Өйрот-Тураның тускай эртем школазынга зоотехниның база ветеринарияның ийи салбыры турган. Ону дооскан мал ажылының тускай эртемнилери төрөөн Тываазынга ажылдап чеде бээр дээрзинге быжыы-биле бүүрүп турган бис.

С. ТАМБА.

Кызылда культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг дыштанылга парыгында Моол Арат Республиканың Убса-Нур аймааның чуруукчуларының делгелгези ажыттынган.

Делгелгени Тываның Чуруукчулар эвилелиниң баштаар черинің даргазы И. Ч. Салчак ажыткаш, моол улустуң уран чүүлүнүң хогжүлдезинин дугайын кысказы-биле чугаалаан. Бо делгелгени МАР-ның улустуу революциязының тиилээлинин 57 чыл оюнга болган моол-совет найырал декадазының хүннеринге тураскаадын ажыткан.

Убса-Нур аймактың чуруукчулар эвилелиниң даргазы Э. Сухээ чылгаанарга байыр чедирип, делгелгени көөрүнче чалаан.

С. УЙНУКЕЙ.

ЧУРУКТАРДА: Н. Будбазарның «Эмдик мунган» деп чуруу (үстүнде); моол чуруукчулар Э. Сухээ, Бямбадорж олар (ортузунда) чуруктарны тайылбырлап турлар.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

ӨҢНҮКТЕРНИҢ ДЕЛГЕЛГЕЗИ

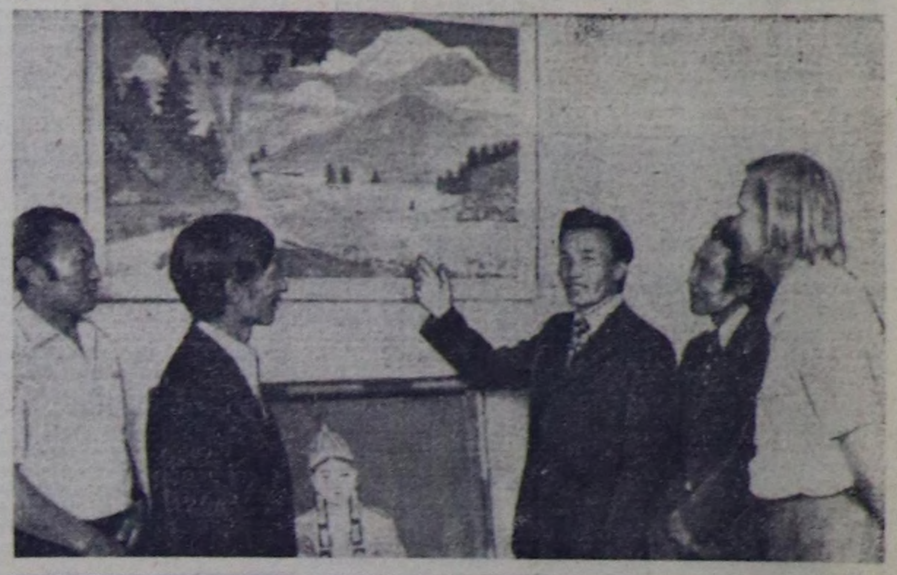

Уран чүүлдүң мастерлери

СОВЕТ БАЛЕТТИҢ ТӨЛЭЭЗИ

Улуг театрның сценазынга күүсеткени «Вальпургиев дүнези» деп шинге киржилгези оон эн сеелгү оюну болур деп түвени өөрүп эгеледим. Оң талакы кожам Оюнарының Ак-кыс, чиге артымда Часкалмаа, кады келгенним сургуулдар: Кыргыс Шоваажык, Кыргыс Эресмаа, Ховалыг Ыңдыглаар, Сат Ужармаа, Ооржак Каргыраа, Оюн Хоожук, Оюн Машпак-оол, Оюн Ортун-оол, Монгуш Дыйылаа, Ооржак Шаңгыр суглар бар болду. Оларның-биле кады бисти мурнап бараа-даа, бистиң бөлүкте кээн киргеп, чаа сургуулдар-биле кады катап өөренип кирип турар кижилер база бар болду. Түүнүнде Хилээпчиктиң бис-биле кады олурарын кайгадым. Школада бүгү сургуулдарның эн улугларының бирээзи болур хире Монгуш Бугалдай, аараат өредилгезиндеен озалдаан Ондар Ламажаа биле Сат Буужан, күш-культура маргылдааларынга хөй киришкеш, шылгалдадан озалдаан Ховалыг Ужар-оол биле ийиги курсче шилчип шыдаваан Монгуш Чыраажык суглар база бис-биле кады.

Эжик ажыттынза, карак бөз, бистерни, чаа сургуулларны Абакандан барын уткып ап чораан Сукач башкы бо кирип келди. Ол хелемечи башкы Чечекмааны эдертип алгаа болду.

Башкы стол кырындан кылын дептерни ап алгаш, кижилерниң адын адаап тургузуп, оларның арын-шырайын хынамчалыг көрүп ап турду. Бистер-биле түгле таныжып алырынга өлүп шак эткен хире.

Башкы оң соонда ам-на айтыр эртеминче киришкел. Мен дээрге, хелемечи башкы Чечекмааның очулдурган состерин эрттирбес дээш, аажок дүрген шелип олур мен. Ада дерим дээрге шаалар түве, сактырга Каа-Хем тайгазының улуг хүлбүүн атнаш, чүктеп алган, одаанче чаныс оргаи аңчы-ла мен.

Абакандан бээр арның көрүп таныжып келгеш башкым оран-делегейниң бүдүжүүн дугайын чугаалап турган. Оон чаңгыс-ла чүвени—делегей бомбуразо халыптыг калбак эвес, а борбак түве-дир дээрзин билип алган мен.

Ийи чаңсар эртеп соонда башкы ам делегей дириг амытаннар дугайын чугаалаш турупкан. Түве эрттирбес дээш кызын бижип орарымны бодаарга, дилги чедер дээш, аңчы ыттың халыг бор чоруурга. Билиг-же ажырымнааным, кужуразраан хөй ышкаш, ынчаар хайнып үнген түве. Дириг амытаннар дугайында чугаалап бола-да чаңгыс түвени бажыма хондуруп алдым. Делегейде бүү-ле дириг бойдуштуң эн медерелдин —кижи деп билдим.

Сукач башкы бис-биле дөрт шак кичээлдээш, бажын мегейтип, өзүлүүп, үнүп чорүй барган.

База катап коңга хашкан. Эжик ажыттынза-ла долбанчарлыг кызыл чаактыг чазык, чазадаа аажок хөрөөжен башкы кирип келди. Ол Сукач башкының түлүп турганы дептерни алгаш, бистерни адап эгелээн. Оон соонда бистиң кижи бүрүүстүң чаныга чедип келгеш кыдыраштарывысты коре берген. Мээң кыдыраажымны көргеш, бажын чайды. Анна Тимофеевна мээң-биле чугаалажырынга хелемечи-даа хереглеведи: чурт чуруктарлыг дептерни алгаш, бир кыдыраашты аңаа чыпшыр тутту, а оон соонда хөй дириг амытаннар чуруктуг дептерге база бирээни кожа салды. «Русский язык» дээш шугумнап кааны бир янзы кыдыраашты ап бергеш, бодунче айытты. Эртем бүрүзүн тускай кыдыраашка бижиир түве-дир деп билип алдым. А мен дээрге, сааның «камнаашы» географияны-даа, зоологияны-даа чаңгыс кыдыраашка холуй-бүлүй шелип каан боон-тур мен. Ыядып, бертсинин орарым сүргей. Оны хөйге таратпазын кызын эрдум, ынчанмайн, түве бүгүдүзүн хамык улус билген турары албан бе, чазышкан-дыр мен. башкы боду келгеш, эде сөглеп каан-дыр, ол-ла мышаан.

Бистер баштайгы кичээлден соңгаар шак бүрүзүнде-ле бир-ле түвени немей билип ап, чаңгыс сос-биле чугаалаарга, караавыс аштын чоруп орган. Бисти мурнап барган чамдык хоолурган сургуулдарның үүрмек сургаалдарындан база чоорту хосталын эгелээн бис. Олар кижиниң кылаштаары, чемпеларн, шопулак, серөө тудары дээн ышкаш чүүлдериниң чазыг дилеп, ону тып алза, «чогенчиин моон» деп билиргээрлер болдай. Мен аңчы уктуг кижи болгаш, буттарымны кодүрүп кылаштаар боон чаңчыккан кижи-дир мен. Ону база шугумчүлээр турдулар.

Башкылар бистерге, чаз келген сургуулдарже, оңза кичээнгейни салып, чазыглаарывысты билдирбес арга-биле чоорту эдип турганнар. Ынчангаш бистер «чаг иштинде бүүрек, чаңчык иштинде таакпы» боон, кичээнгейге улам-хөме алып бар чораан бис. Аңаа харыы кылыр эки өөренир херек деп түвени база билип турган бис.

Өйрот-Тураның тускай эртем школазынга зоотехниның база ветеринарияның ийи салбыры турган. Ону дооскан мал ажылының тускай эртемнилери төрөөн Тываазынга ажылдап чеде бээр дээрзинге быжыы-биле бүүрүп турган бис.

С. ТАМБА.

ДОКТААЛ СООНДА

Тес-Хем районның ажылышчылары, ылаңгыя культура ажылдакчылары СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Төвүделиниң 1977 чылда хүлээп алганы «Кодээнин чурттакчы чонунуң культура хаңдырылгазын улам ыңай экижидер талазы-биле хемчегдер дугайында» доктаалын улус өөрүшкү-биле хүлээп алганнар. Аңаа дүүштүр СЭКП райкомнуң бюрозунуң болгаш районнуң улус депутаттарының күүсекчи комитединиң каттышкан хуралынга 1980 чылга чедир тускай доктаалды хүлээп алган болгаш хемчегдерни ажылдап кылган.

Доктаалдың соонда «О-Шынаа» совхозтуң төвүнде түр 20 кижи олурар клубту тудуп дооскаш, апрельде ажыглалга киргеннер. Ол-ла совхозтуң төвүнге 300 кижи олуттуг кодээ Культура бажыңын келиф чылын тудуп эгелээр «Кызыгааржы» совхозтуң база-ла үстүнде адаанывыс ышкаш Культура бажыңын келир чылын тудуп эгелээр. Ынчан кээрде 1980 чылда бүгү төптерге 300-тен ору олуттуг кодээ культура бажыңнары туттунгулаар. Район библиотеказының төпчүдүгеэнинин белеткелин чорудуп турар, а район библиотеказының бажыңын бо айларда шинтпирлеп эрга бисте долуу-биле бар.

Шуурмактың арга-ыяш пунктузунда ажылчынар хой. Аңаа фабрика кылыры улус ажыл-агый планында көрдүүген. Ынчангаш түүнелинде аңаа кээн ажылдаар ажылчыннарның саны амгы турганындан 2-3 катап көвүдээр. Оларның ажылдаарынга, дыштанырынга таарымчалыг байдалдарны тургузары чугула. Бирги айтырыг Культура бажыңы аңаар. Ынчангаш «Тыва кодээ тудуг» трези бо айтырыгны амдыгааштан эгелеп шинтпирлээр үеви келген.

Бо доктаалдың күүседдезин СЭКП Тес-Хем райкому доктаамал хынап, ажылагыйларга боттуг дузаны чедирип турар.

К. КОДУР-ООЛ,
Тес-Хем райкүүскомунуң культура киллизиниң эргелекчизи.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮЛЬ 12-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Ye». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Өзүлүг оолдар».
11.40—«Ховуда шуурган». Уран-чечен фильм.
13.00—«Билдингир-даа бол эдептиг». Дамчыдылганы профессор С. П. Капица чорудар.
14.00—16.00—Чаңсар.
16.00—«Сээн күш-ажылың — сээн бедиңи». Документалдыг фильмнер программазы.
17.00—«Э. Межелайтистиң поэзиязы».
17.30—«Зарайскиниң «Красный Восток» аргыладпее фабриказы». Күш-ажылчы коллектив дугайында очерк.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Телемедээлер.
18.10—«Делегей байдалының дончулалы». Беседа.
18.25—«Угаанчыгбай». Документалдыг фильм.
18.35—«Хой-ниити амыдыралының экраны». Дамчыдыга.
19.05—Телемедээлер.
19.20—Чарладдар.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.45—«Кодээ: ажыл-херектер болгаш айтырыглар».
20.05—Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилед радиозунуң астрада-симфония оркестриниң концерти. Удуртукчузу — ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Силантьев.
20.35—«Доспес кижилер». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү.
21.35—«Спортлото» тиражы.
21.45—«Эң ыыска ырак». Телешиниң баштайгы көргүзүү. «Бистиң кожаларывыс» деп бөлүктеп. Автору — А. Розанов.
22.30—«Ye». Информастыг программа.
23.00—«Эжик артында». Документалдыг телефильм.
23.20—00.40—П. И. Чайковский аттыг VI Бүгү-делегей конкуруузунуң лауреаттарының концерти. Тоңгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.00—«ССРЭ-ниң улустарының ырлары болгаш танцылары».
18.30— «Пипродторгмаш-78». Делгелгеден репортаж.
19.00—«Харылаңар, горнистер!».

КЫЗЫЛДАН

19.30—21.00—«Игрек-17». Уран-летен фильм.

КИНО

ИЮЛЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ужуражыышкын» 17.20, «Кызыл динкурьерлер» 10.00, 11.50, 13.40, 15.30, 19.10, 21.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Роберт кадар Тереза» 15.00, «Маңнал орар кижи» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кортик» 15.00, «Гайдуктуң ат-алдары» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Өске черден келген хөрөөжен» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

1938 чылдан бээр партия кежигүнү, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчиси, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, Совет Эвилелиниң Маадыры

Чургуй-оол Намгаевич

ХОМУШКУНУҢ

бо чылдың июль 10-да, 61 харлап бар чораан мочээнин СЭКП Тес-Хем райкому, улус депутаттарының Тес-Хем район Совединиң күүскому, «Тес-Хем» совхозтуң парткому болгаш дирекциязы, республиканың Социал-хандырылга министерствозу, кодээ ажыл-агый болгаш белеткелдер ажылдакчыларының профвиелел обкому кажыдал-биле дыңнатышаан, оон өг-бүлезинге болгаш чоок кижилеринге ханы кажыдалын илергейлеп тур.

КОНКУРС ЧАРЛАТТЫНГАН

Бүгү-росеияның бойдус камгалалының ниитилелиниң Тыва республика төвүлели, ВЛКСМ обкому, анныыр-тывыш болгаш ыяш ажыл-агыйының эргелели, анчыларының болгаш балыкчыларның республика ниитилели, туризм болгаш экскурсияларының область төвүлели, Күрүнеин балык камгалалының инспекциязы «Бойдус камгалалы—бүгү улустуң херээ» деп кыйгырыгның адаа-биле 1978 чылдың фотоконкурузун чарлаан.

Конкурстуң сорулгазы — бойдус камгалалының айтырыгларының талазы биле СЭКП-ниң XXV съездизинин шиитпирин: болгаш ССРЭ-ниң, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Конституциияларының бойдусту камгалаар болгаш байлактарның курлавырларын көвүдедир талазы-биле түүлдерин, бо талазы-биле партияның болгаш чазактың шиитпирлерин күүседиринче ажылчы чоннарны мобилизастап турарын көргүзери болур. Конкурска киирер ажылдар чурттуң эн-не чараш булуннарын, арга-ыяштарны, хөлдерни, аржаанларны; шуралыктарны, хемнерни, а ол ышкаш янзы-бүрү дириг амытаннар — аң-меннерни, куштарны көргүскен турар ужурлуг. Ол ышкаш чернин байлактарын, оларны канчаар камгалап турарын көргүскен фоточуруктарны база чорудуп болур.

Чуруктарның хемчээли 18х24 сантиметр болур. Фото-чурук санынга-ла допчу тайылбырны кылыр. Чуруктуң артында авторнуң фамилиязын, адын болгаш адалының адын тодаргай бижип, адрезин шыл айтыр. Бо фотоконкурска фото-сопуургактар, профессионалдар, а ол ышкаш бүдүн-бүдүн коллективтер-даа киржип болур.

Конкурска тиилээннерни демдеглээрби-ле мооң адаанда шаңналдарны доктаатканы:

Өөнүг фото-чуруктар дээш:
чаңгыс, бирги шаңнал—100 рубль;
чаңгыс, ийиги шаңнал—75 рубль;
чаңгыс, үшкү шаңнал—50 рубль;
ийи макталдыг шаңналдар —25-25 рубль.

Ак-кара өөнүг чуруктар дээш:
чаңгыс бирги шаннал —75 рубль;
үш ийиги шаңналдар —50-50 рубль;
дөрт үшкү шаңналдар —25-25 рубль;
беш макталдыг шаңналдар —20-20 рубль.

Фотоматериалдарны чорудар чери: 667005. Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузунда № 106-4 бажын, бойдус камгалалының ниитилели.

Фото-чуруктарны хүлээп алырының сөөлгү хуусаазы 1978 чылдың ноябрь 1. Эн дээре ажылларны парлаар.

АДЫГ

Адыг — бойдустуң бир солун амытаннарының бирээзи. Оон, ады безин хөй, тыва чон ону шаандан тура: адыг ирей, даг-иргек, мажаалай азы хайыракан деп ойзуп адап чораан. Тывалар эрте-бурунгудан тура-лаа аңнап-меннеп амыдыраа чораанвар. Хоочун аңчылар тайганы, бойдусту коңчуг эки билир чораан.

Мээң ачам Биче-оол Ховалыг база шыырак аңчы кижи чораан. Аң-мең болгаш тайганың дириг амытаннарының дугайында оон солун чугааларын дыңнаарынга коңчуг ыпак чораан мен.

Адыг кыжын ижээнинге удуп чыдыштар. Чазын апрельдің 15 үезинде ижээнинден үнүп эгелээр. Оон үнгеш ол мөөс арнынга, хүнээрек черге хүнге дөгелениринге ыпак. Хүнге дөгеленип хүнээш 16-17 шак үезинде ижээнинде чыдыныче дедир кире бээр. Оон кажары черле аажок. Ижээнинің чоок-навызын кайы-хамаан чок саза баспас, ис-чам үндүрбес. Үнүп чоруурда-даа, дедир ээш келирде-даа биеэги-ле изи-биле чоруур. Ол ижээнин шыргай иштинге, курган черге кылып алыр. Ижээнни күзүн, сентябрьның ортаа үезинде казып, белеткеп алыр. Ижээнинің ишти олурган кижи оон дээвириниге дээр-дегбес хире бедик, чогум эжин тар (кижи арай деп сынар), дүндүү аажок чуга болур. Оон кырынга турун алгаш бут-биле тепсээр болза, дээвири ойлун кире бээр чыгмы. Ону түге чуга кылдыр кылганыл? Чазын хар эрин эгелээрге, ол-ла черге сиигеш ижээнинің дээвири дамдылааш, адыгны оттурутар— адыгның чазын оттурунга медээзи ол дижир. Ижээнден үнүп турар үезинде адыгның семизи-даа аажок.

Бир ижээнге 2—3-даа адыг кыштап болур. Күзүн орай төрөөн ооллары-биле адыг кады кыштаптар. Дараазында кыжын ол оолларынга бодунуң эрги ижээнин бээр, а боду өске ижээн казып алыр. Аныяк адыгларда дуржулга эвээш, ижээн казып шыдаваын иези адыг эки билир.

Майның эгезинден эгелеп адыг азы-чем сураглан чоруптар, ынчан ол ижээнден чаа үнген үези дег семис эвес, арын эгелээр. Мөөстер, даг арны кезип, чаш көк, ооп-сиген дазылы тып чиг, адыгның оттаан кылаштаар үези ол.

Майның ортаа үезинден-не адыг дүн-хүн чок аңнап эгелээр.

Адыг хүндүс кымыскаяк ооң чазарлаар, кымыскаяктың ак чуургаларын чиири-ле ол боор он. Эдим-арга иштинде чудуктар ардарар, оон база-ла курт-кымыскаяктар тып чиир. Шала күскээр ай, бес, кат-чимис чиириниге кончуг ыпак. Тооруктан турда хала чок-ла. Пөштүң бажынче үне бергеш, ийи буду-биле пөштү ораай куспактаныл алгаш, ийи холдан сиилгиг эгелээр, оон тооруктар черже барыр дүшкүлээр. Ыаштан дүжүп келгеш, адыг тоорукту чаңгыс черге болуп алыр.

Сентябрьның ортандан ынай ижээнин белеткеп эгелээр. Ижээн иштинде эрги, ыык сигенни (чаат, чиңгис) үндүрүп каапкаш, курган, чаа сигенни эккелгеш, кылынадыр чадып алыр. Янзы-бүрү сигеннерни (колдуунда чаат, чиңгис) довурак-биле холуп турган, оон-биле ижээнин аскын дүй теп каар. Адыг боду тайгалар кезин аңнап-меннеп чоруур, күдүрээлиг пөштер дөзүнге хонарынга ыпак. Башкы хар чаап келирге, октябрьның 6-8 хүннеринде ижээнинге адыг ээн келир. Ижээн аскы дуглап каан чүвезин иштинче кирп иткеш, боду ижээнинче кире бергеш, дөмгизи-биле ижээнинің иштин чарыындан дүй идип алыр. Оон кыштаглай бергени ол.

Х. БЮРБЮ.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Кызыл хоорайның № 4 ортумак профессионал-техникти училишези 8 класс дооскан ооллар болгаш кыстарны училищеге өөрениринче чалап тур.

Силер ортумак эртемни болгаш дараазында мергежилдерни чедип алыр силер:

1. 3—4 разрядтың тудугжу чаланыкчызы.

2. 3—4 разрядтың штукатуру, хоюглакчызы, плиточнигге.

3. 3—4 разрядтың электрогаз каңнакчызы.

4. 3 разрядтың слесарь-сантехниги.

5. 5—6 разрядтың автомобиль кранының машинизи.

7. Конструкциялар монтажниги-дашчызы.

Будукчу, плиточник, монтажник-дашчыларның мергежилге чыл хуусаалыг өредилгеге ортумак эртемниг аныяк оолларны болгаш кыстарны хүлээп алыр.

6. 5 разрядтың экскаватор машинизи.

Бүгү мергежилдер аайы-биле ийиги курска 9 класс доосканнарны хүлээп алыр.

Училишени дооскаының соонда:

1. Ортумак ПТУ-ну дооскан дипломну.

2. Тывыскан разряд талазы-биле төлевирлиг шолээни бээр.

3. Училищеге өөренип турган үезин күш-ажыл стажынга киир санаар.

4. Училищени доосканнар ортумак болгаш дээди өредилге черлеринге кирерде чиңгелделерлиг болур.

5. Республиканың «Тыва тудуг» трезинин мурнакчы слбырларының бирээзинче силерни чорудар. Аңаа чаагайжыттынган шиитпирин чуртталга бажыңын, өглүглерге квартиралларны бээр, ажылдаарынга, дыштанырынга болгаш мергежилин бедидеринге бүгү тварымчалыг байдалдарны тургузар.

Училищеге кирерин күүсээннер директорга билдирипшкинге дараазында документилерни кожар:

1. Эртем-билииниң дугайында документ (аттестат).
2. Торуттуңгешиниң дугайында херечилел азы паспорт.
3. Кирр бижидилге шынылгазы (оолларга).
4. 286 майык өзүгаар Кызыл хоорайның № 1 поликлиниказындан эмчи шынылгазы.
5. Школадан характеристика.
6. 3×4 хемчээлдиг 8 фото-чурук.
7. Боттарының ургуларын бүгү өредилге херекселдерибиле (демир-үжүк, шугум, карандаш, паркуль, кыдыраштар-биле, 9—10 класстарның өредилге номнары-биле), спорт хеви-биле (кедалар, тапочкалар, чолдан чүвүрлер, хаактан кедер костюм-биле, трико-биле) хандырар дугайында адаполерниң хүлээлгезин кожар.

Кирерин күүсээннер беседа эртери-биле училищеге август 28-те келген турар.

Училищениң адреси: Кызыл хоорай, Магистральная кудумчузу, 1.

Телефоннар: директорнуң —2-21-09, директорнуң орлакчызының 2-54-14.

АДМИНИСТРАЦИЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал киллизинин 2-37-13, пропаганда киллизинин 2-31-75, культура киллизинин 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үлет-пүр киллизинин 2-22-64, чаза киллизинин 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистерини 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейе барганда 2-32-75 телефонче доңгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 2141.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүделиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00597